Lev Nikolayeviç Tolstoy

Toprak sahibi soylu bir ailenin oğlu olarak 1828'de doğdu. On altı yaşında Kazan Üniversitesi'ne başladı. Resmi eğitime duyduğu tepki nedeniyle okulu bırakıp Yasnaya Polyana'daki çiftliğine döndü.

Yirmi dört yaşında orduya katılarak Kırım ve Kafkasya' da dört yıla yakın subaylık yaptı. Savaş ve şiddete duyduğu nefretle ordudan ayrıldı.

Yirmi dokuz yaşında Avrupa seyahatine çıktı. Proudhon'la tanışarak, başta eğitim olmak üzere, pek çok konuda yakın bir ilişkiye girdi. Rusya'ya döndüğünde çiftliğindeki köylü çocukları için açtığı okulda alternatif bir eğitim deneyini başarıyla uyguladı. Yasnaya Polyana *dergisinin yanı sıra Rusya' nın bir çok bölgesindeki okullarda da kabul gören ders kitapları yayımladı. 1869'da yayımladığı* Savaş ve Barış*'ın ardından ruhsal bir bunalım yaşadı. Yaşamın amacını anlama çabasıyla bir süre Optima Manastırı'na çekildi. İlahiyatçılarla sürdürdüğü tartışmaları sonucunda resmi Hıristiyanlık inancına duyduğu güvensizliğin yersiz olmadığını gördü. Yeni Ahit'in özüne bağlı kalarak yorumladığı Hıristiyanlığı anarşizmle bütünleştirdi.*

Çok istediği halde, ailesinin isteğine boyun eğerek topraklarını köylülere bırakamadı. Fakat, kişisel harcamalarını büyük ölçüde azalttı, aristokrat yaşam tarzını bırakıp bedensel işlerde düzenli olarak çalışmaya başladı. Huzur içinde ölümü karşılayacağı bir yer arayışı için 1910 yılının 28 Ekim gecesi gizlice malikânesini terk etti. On gün sonra bir tren istasyonunda öldü.

Ben Afrika'da kanat çırpan kelebeğin
Kuzey Amerika'da yarattığı kasırgayı istiyorum.
Ben kaos istiyorum!

Vahşi Zevkler
Lev Nikolayeviç Tolstoy

Fransızca ve Rusçadan Çeviren:
Dominik Pamir

Kitaptaki Bölümlerin Özgün Adları:
1- *Vayna* 2- *Pervaya Stupen* 3- *Ahota*

Kaos Yayınları: 17
Tolstoy Dizisi: 2

1. Baskı: Mart 2000, İstanbul

Kapak Tasarım-uygulama:
Ayşen Atalan - Metin Tekeroğlu

Kapakta Kullanılan Resimler:
Rembrand, *Bue squartato*
Brugel, *Il paese della cuccagna*
Altdorfer, *La battaglia di Alessandro*

Ofset Hazırlık: Kaos

Baskı: Yaylacık Matbaacılık Ltd. Şti.
Cilt: Sistem Mücellithanesi

Kaos Yayınları
Piyerloti Cd. Dostlukyurdu Sk. No: 8
Çemberlitaş - İstanbul
Tel: (212) 518 25 62

ISBN 975-7005-12-6

TOLSTOY

vahşi zevkler

çeviren:
dominik pamir

KAOS YAYINLARI

Vahşi Zevkler

- Savaş
- İlk Basamak (Et Yiyiciler)
- Avcılık

G. Vakasi, George Grosz

SAVAŞ

•Bir•

Yabancıları, Fransızları, Almanları, Amerikalıları, İngilizleri açıkça seven bizler; onların özgünlüklerine değer veren, onlarla karşılaşmaktan mutluluk duyan, onları zevkle kabul eden bizler, onlara karşı savaşı yiğitçe bir davranış olarak görebilmek bir yana, böylesine ciddi bir anlaşmazlığın çıkmasını dehşete kapılmadan aklımıza bile getiremeyiz ve bugün değilse bile yarın mutlaka gerçekleşecek olan insan kırımına katılmaya hepimiz çağrılacağız.

Yahudilerin, Yunanlıların, Romalıların kendi bağımsızlıklarını, insanları kırarak korumaları, öteki halkları egemenlikleri altına almaları anlaşılır bir şeydir, çünkü bu ulusların her biri kendisinin Tanrı'nın sevgili, iyi ve seçilmiş halkı olduğuna kesin olarak inanıyordu, öteki halklar ise Filistinli ya da barbardılar. Ortaçağ insanları, hatta geçen yüzyılın sonunda ve bu yüzyılın başında yaşamış insanlar da yine aynı inancı taşımış olabilirler. Ama bizler, tüm kışkırtmalara rağmen buna inanamayız. Bu çelişki, çağımızda öylesine korkunç bir boyuta gelmiştir ki, buna bir çözüm bulmadan yaşamamız imkânsızdır.

Uluslararası hukuk profesörü Kont Komarovski çok önemli anılarında, "Zamanımız her türlü çelişkiyle doludur," diye yazıyor; her ülkenin basını halklar için barışın gerekliliğini ve bunu coşkuyla arzuladıklarını çeşitli biçimlerde anlatmaya çalışıyor.

"Onca bilimsel keşfe rağmen Avrupa, ortaçağın en berbat, en barbar dönemlerine benzer bir durumda bulunuyor, [diyor Abbé Defourny]. Herkes, ne savaş ne de barış hali olan bu durumdan şikâyetçi ve bundan kurtulmak istiyor. Devlet liderlerinin hepsi barış istediklerini belirtiyor ve en şatafatlı biçimde barışçı ol-

duklarını ilan etmekte birbirleriyle yarışıyorlar. Aynı gün ya da ertesi gün, silahların artırılması konusunda parlamentoya yasa tasarıları sunuyor ve buna gerekçe olarak da, barışı güvenceye almak amacıyla önleyici tedbirler almayı gösteriyorlar."

"Ama bizler böyle bir barışı tercih etmiyoruz, uluslar hayale kapılmasınlar. Gerçek barış karşılıklı güvene dayanır, oysa bu korkunç silahlanmalar devletler arasındaki düşmanlığı, açıkça ya da en azından gizli bir güvensizliği ortaya koyuyor. Samimi duygularını dostça belirtmek isteyen bir adamın, elinde silahla, aralarındaki anlaşmazlıkları görüşmek üzere komşusunu evine davet ettiğini bir düşünün."

"İşte her iyi yurttaş, barış deklerasyonları ile hükümetlerin savaşçı politikaları arasındaki bu gün gibi açık çelişkiyi her ne pahasına olursa olsun ortadan kaldırmayı istiyor."

Avrupa'da yılda 60.000 intihar olayının meydana gelmesi bizleri şaşırtıyor, oysa bu sayı sadece bilinen ve kayda geçmiş rakamlardır, Rusya ve Türkiye bunun dışındadır. Tam tersine intihar sayısının bu kadar az olmasına şaşırmak gerekir. Çağdaşımız olan her insanın, yaşamı ile bilinci arasındaki çelişki anlaşılacak olursa, en acımasız durumda bulunduğu görülür. Uygar insanın varlığını dolduran gerçek yaşam ile bilinci arasındaki tüm öteki çelişkilere değinmeden, sürekli silahlı barış durumu ile kendi Hıristiyanlığını gözden geçirmesi bir insanı umutsuzluğa düşürmeye, insanın aklından kuşku duymasına ve bu barbar ve çılgın dünyadaki yaşamdan vazgeçmesine yeter de artar bile. Bütün öteki çelişkilerin özünü oluşturan bu çelişki öylesine korkunçtur ki, bunu benimseyerek yaşamak ancak bunun üzerinde düşünülmediği ya da bu unutulduğu takdirde mümkündür.

Hâlâ nasıl oluyor da hepimiz, Hıristiyan olarak yalnız insan sevgisini dile getirmekle kalmıyor, aynı zamanda bir tek nabızda atan bir hayat gibi gerçekten ortaklaşa yaşıyor, birbirimize destek oluyor, ortak mutluluk konusunda birbirimizi eğitiyor, birbirimize sevgiyle yaklaşıyoruz! Yaşamın bütün anlamı işte bu yakınlaşmada yatıyor; yarın devlet liderlerinden biri budalaca bir söz söyleyecek, bir başkası da ona başka bir budalaca sözle karşılık verecek ve ben de bana hiç-

bir şey yapmamış olan, üstelik sevdiğim insanları öldürmeye giderken ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalacağım! Bu da uzak bir olasılık değil, hepimizin kendisini hazırlaması gereken kaçınılmaz bir gerçektir.

Böyle bir şeyin bilincine açıkça varmak insanı delirtmeye ya da insanı intihara sürüklemeye yeter de artar bile.

Böyle bir sona doğru zorlandığını hissetmek için insanın bir an olsun kendisine dönmesi yeterlidir.

Uygar insanın şarapla, sigarayla, afyonla, kumarla, gazete okuyarak, seyahat ederek ve her türlü gösteriyi seyredip haz duyarak kendini alabildiğine alıklaştırmaya çalışması ancak bununla açıklanabilir. İnsanlar kendilerini, tüm bunlara sanki önemli ve ciddi bir uğraşmış gibi veriyorlar, gerçekten de bu böyle. İnsanın kendisini alıklaştırmasını sağlayacak dış çareler bulunmasaydı, insan soyunun yarısı hiç durmaz, hemen kendi beynini patlatırdı, çünkü insan, bulunduğu çekilmez durumla vicdanı arasındaki çelişkiyle yaşamak zorunda kalıyor. Çağımızdaki insanların hepsi bu durumda; hepsi de vicdanları ve yaşamları arasındaki sürekli ve apaçık çelişki içinde yaşamak zorunda. Bu çelişkiler ekonomik oldukları kadar politiktir de, ama bunlar arasında en bariz olanı insanlar arası kardeşliğe dair Hıristiyanlık yasasının bilincinde olunmasına rağmen, aynı zamanda askerlik hizmetinin evrensel olarak zorunlu hale getirilmesinde, nefret etmeye ve öldürmeye hazır olmakta, aynı zamanda hem Hıristiyan hem gladyatör olmakta yatıyor.

Zaten bu başka şekilde olamazdı. İnsanlar, birileri için yalnızca alışılageldik, başkaları için ise alışılageldik ve kendi yararlarına olan şeylerin düzenini bozan Hıristiyan inancından uzaklaşarak putperest inancına ve ondan çıkan öğretilere geri dönmezlik edemezler. Zamanımızdan iki bin yıl önceki gibi yalnız yurtseverliği ve aristokratizmi değil, en kaba şekliyle epikürizmi ve hayvaniliği yaymaya çalışıyorlar, tek farkla; eskiden bunu yayanlar buna inanıyordu, oysa günümüzde bunu öğütleyenlerin kendileri de söylediklerine inanmıyor, buna inanamazlar çünkü bunun hiçbir anlamı yok. Toprak hareket halinde iken insan olduğu yerde dura-

maz: İlerlenilmezse geriye gidilir, işin tuhaf ve korkunç yanı da, çağımızın okumuş insanları, bu işin başını çekenler, kendilerine özgü akıl yürütmeleriyle, toplumu geriye, putperestlerin durumundan da geriye, ilkel barbarlık durumuna götürüyorlar.

Çağımızın aydınlatılmış insanlarının bu eğilimlerini en iyi, yaşamın toplumsal açıdan ne denli eksik kavranıldığının ortaya çıktığı su olgular karşısındaki tutumlarında görebiliriz: Savaş, genel silahlanma, evrensel askerlik hizmeti.

Aydınlanmış kişilerin bu durum karşısında açıkça tavırsız kalışları -iyi niyetlerinden değilse- şaşırtıcıdır. Bu tutum şu üç şekilde ortaya çıkıyor: Bazıları Avrupa'nın politik durumunun rastlantısal bir oluşum olduğunu ve halkların iç yaşam düzenlerinde değişikliğe gitmeden sadece dışsal, uluslararası ve diplomatik basit tedbirlerle iyileştirmeye elverişli olduğunu düşünür; başkaları bu olayı hem korkunç ve acımasız hem de ölüm ve hastalık gibi kaçınılmaz ve mukadder bir şey gibi görür; üçüncüler ise, savaşı sakin ve soğukkanlılıkla, sanki gerekli bir olaymış gibi, iyileştirici, yani arzulanabilir bir şey olarak görür.

İnsanlar bu konuyu değişik biçimlerde incelerler; hepsi de savaştan, insanların kendi iradelerine hiçbir şekilde bağlı olmayan, ama insanların katıldığı bir olaymış gibi söz ederler, sonra da sağduyulu bir kimsenin normal olarak aklına gelebilecek "Acaba ben savaşa katılmalı mıyım?" sorusunu sormayı kabul edemezler. Onlara göre böyle sorular yoktur, ve savaş hakkında görüşü ne olursa olsun her insan, iktidarın emirlerine körü körüne uymak zorundadır.

Uluslararası ve diplomatik tedbirlerle savaşa engel olma imkânına inanan birincilerin tutumu, Londra'da toplanan Evrensel Barış Kongresinde alınan kararlara ve 1891'de *Revue des revues*'nün 8. sayısında yer alan ünlü yazarların savaş hakkındaki makaleleri ve mektuplarıyla aynı yöndedir.

Dünyanın dört bir yanından bilginlerin yazılarını ve sözlü görüşlerini bir araya getiren Kongre, çalışmalarına katedralde yapılan bir ayinle başladı ve tost çeşitlerinin süslediği

bir kapanış kokteyli ile son buldu. Beş gün boyunca birçok konuşmacı dinlendi ve şu kararlara varıldı:

Birincisi; insanlar arasında savaşın kendi çıkarlarına tamamen ters düşeceği ve barışın büyük bir iyilik olduğu inancını her türlü çareye başvurarak yaymak; ikincisi; hükümetlere etki ederek savaş konusunda çözüm bulacak mahkemelerin yararlarını, ardından da silahsızlanmanın gerekliliğini ve çıkarlarına olduğunu göstermek.

Birinci amaca ulaşabilmek için Kongre, tarih profesörlerine, kadınlara ve papaz takımına hitap ediyor ve Aralık ayının üçüncü pazarında onlara, insanlara savaşın kötülüklerini ve barışın yararlarını vazetmelerini tavsiye ediyor. Kongre ikinci amacına ulaşabilmek için de hükümetlere hitap ediyor ve onlara silahsızlanmayı ve savaşmak yerine anlaşmazlık giderici mahkemelere başvurmayı öneriyor.

İnsanlara savaşın kötülüklerinden ve barışın yararlarından söz etmek! Ama insanlar bütün bunları, neyin iyi neyin kötü olduğunu çok iyi bilirler, insanların var oldukları günden bu yana diledikleri en iyi şey barışın kendileriyle birlikte olmasıdır.

Yalnız Hıristiyanlar değil, putperestler de binlerce yıldır savaşın kötülüklerini ve barışın yararlarını bilirler.

Bir Hıristiyan bunları yaşadığı her Allahın günü vazetmeden yapamaz, Hıristiyan papazları ise bunu yapmıyorlar, bu da nedensiz değildir, bu nedenler ortadan kalkmadıkça bunu yapmayacaklardır. Hükümetlerin ordularını terhis etmeleri ve anlaşmazlıkları uluslararası çözüm mahkemelerine devretmeleri konusu ise, tamamen boş bir hayaldir. Hükümetler insanları silah altına almanın ve askeri birlikleri ayakta tutmanın zorluklarının bilincindedirler; bunu bildiklerinden inanılmaz çabalar pahasına askeri birlikleri silah altında tutuyor ve onları organize ediyorlar, başka türlü de davranamazlar, Kongrenin yapacağı tavsiyeler de bunu değiştirecek değildir. Ne var ki, bilginler bunu bir türlü görmek istemiyorlar ve hâlâ hükümetlerin kendi iktidarlarını sınırlayacak bir çözüm yolu bulmaları umudunu taşıyorlar.

Revue des revues'de bir bilgin "Savaş önlenebilir mi?" başlığıyla yazmış.

"Avrupa'da savaş patlak verirse, ancak büyük istilalarda görülen sonuçlar doğuracağı konusunda herkes hemfikir. Uluslaın varlıkları bile tehlikeye girebilir, savaş şiddetli, kanlı ve korkunç olacaktır."

"Aslında, çağdaş bilimin elinde güdümlü yokedici korkunç silahlar bulunduğu düşüncesi de eklendiğinde bu görüş belki savaş ilanını geciktirebilir, belirsiz bir süre, şimdiki durumu aynı düzeyde tutabilir ve Avrupa halklarının belini büken, Avrupa halklarını savaşın yaratacağı yıkımların içine düşmekle tehdit eden silahlanmaya yapılan korkunç harcamaları durdurabilir."

"Bu fikirlerin etkisi altında kalan her ülkeden insanlar, başımızın üstünde Demokles'in kılıcı gibi asılı duran korkunç katliamı ya durdurmaya ya da en azından etkilerini azaltmaya yarayacak pratik çözümler bulmaya çalışmışlardır."

"Yakında Roma'da toplanacak Evrensel Barış Kongresinin ve silahsızlanma üzerine yeni yayımlanmış bir broşürün gündeme getirdiği sorunlar bunlar."

"Ne yazık ki, birbirlerinden izole olmuş ve farklı çıkarlar doğrultusunda yönlendirilen birçok çağdaş devletin bugünkü örgütlenmesiyle, savaşın tamamen ortadan kaldırılması bir hayaldir ve bu konuda aldanmak tehlikeli olabilir. Bununla birlikte, uluslar arasında cereyan eden bu söz düellolarında zorla benimsetilen en akla yatkın yasa ve kuralların en azından vahşeti sınırlayıcı etkisi olabilir."

"Ayrıca silahsızlanma tasarılarına güvenmek de oldukça hayalci bir yaklaşım olur, tüm okurlarımızın paylaştığı ve kamuoyunu oluşturan görüşler nedeniyle gerçekleşmesi hemen hemen imkânsız olmuştur. (Bu büyük olasılıkla şu demektir, Fransa rövanşı almadan silahsızlanamaz.) Kamuoyu bunları kabul etmeye hazır değildir, hem zaten farklı halklar arasında kurulmuş olan uluslararası ittifaklar da bunları kabul edecek nitelikte değildir. Nazik koşullarda, kendi güvenliği açısından bir halkın başka bir halka silahsızlanmayı zorla kabul ettirmeye kalkması savaş ilanıyla aynı anlama gelir.

Ama yine de ilgili halklar arasında yapılacak görüşmelerde, karşılıklı ödünler vererek zorunlu uluslararası uzlaşmayla bir ölçüde, iç savaş tehlikesini oluşturacak toplumsal sorunların çözülmemesi pahasına dış savaş engellenebilir. Buna tek tek maruz kalan Avrupa ulusları, halkın belini büken askeri harcamalarda kısıtlamaya gitmelidirler.

Yirmi dört saat içinde bir alanı istila etmek ve savaş ilanını izleyen hafta içinde de mutlaka savaşa girebilmek için başvurulacak savaş örgütlenmesi akıl almaz harcamalar gerektirir, en azından günümüzde bu harcamalarda kısıtlamalara gidilebilir.

Devletler birbirlerine saldıramayacak ve yirmi dört saat içinde yabancı toprakları işgal edemeyecek şekilde hareket etmek gerekir."

Bu pratik düşünce Maxime Du Camp tarafından ifade edildi ve bu, yaptığı çalışmaların bir sonucudur.

Maxime Du Camp'ın önerileri şunlardır:

"1) Değişik güçleri temsil eden diplomatik bir kongre her yıl belirli bir zamanda ve belirli bir süre için uluslararası durumu incelemek için toplanacak, gizli anlaşmazlık durumunda zorlukları gidermek amacıyla hakem rolünü üstlenecek; ...

2) Savaşa neden olacak olaydan ancak iki ay sonra savaş ilan edilebilecek. Bu süre içinde, tarafsız güçler hakem rolünü oynamaya çalışacaklar; ...

3) Savaşmaya hazırlanan uluslar ancak önceden halk oylamasına başvurarak onay aldıktan sonra savaş ilan edebilecekler. ...

4) Savaş alanları ancak resmi olarak savaş ilanından bir ay sonra açılabilecek."

Peki savaş alanlarının açılmasını kim engelleyecek? İnsanları şunu ya da bunu yapmaya kim zorlayacak? Hükümetleri saptanmış sürelere uymaya kim zorlayacak? -Tüm öteki devletler. Ama öteki devletler de zorlanması ve frenlenmesi gereken güçlerdir. Onları kim zorlayacak ve de nasıl? - Kamu görüşü. İktidarı, saptanmış sürelere uymaya zorlayabilecek bir kamu görüşü varsa, bu aynı kamu görüşü iktidarı hiç savaş açmamaya da zorlayabilir.

İleri sürüldüğüne göre kuvvetler dengesi sayesinde ikti-

darların kendilerini kontrol altında tutmaları mümkün. -Bunu daha önce denemediler mi ve denemeyecekler mi? Kutsal ittifak budur, Barış Birliği vb. budur.

Herkes anlaşırsa, evet herkes anlaşırsa o zaman savaş olmaz diyorlar, o zaman tüm uyuşmazlık mahkemeleri de gereksiz duruma düşer.

Uyuşmazlık mahkemesi! Hakemlik savaşın yerini alacak. Sorunlar uyuşmazlık mahkemesi sayesinde çözülecek. Alabama sorunu bir uyuşmazlık mahkemesiyle çözüldü; Caroline Adaları sorunu da Papanın hakemliğine verildi. İsviçre, Belçika, Danimarka, Hollanda gibi ülkelerin hepsi hakemliği savaşa tercih ettiklerini bildirdiler.

Öyle sanıyorum ki, Monako da bu yöndeki isteğini bildirdi. Burada küçük bir nokta eksik, ne Almanya, ne Rusya, ne Avusturya ne de Fransa şimdiye dek bu konuda aynı görüşte olduklarını bildirmediler.

İnsanlar çıkarları söz konusu olduğunda kolayca kendilerini aldatırlar.

Hükümetler kendi anlaşmazlıklarını uyuşmazlık mahkemelerinde çözmeyi ve ordularını terhis etmeyi kabul edecekler.

Rusya ve Polonya, İngiltere ve İrlanda, Avusturya ve Macaristan, Türkiye ve Slavlar, Fransa ve Almanya arasındaki anlaşmazlık barış yoluyla, uzlaşma ile ortadan kaldırılacaktır.

Bu sanki banker ve tüccarlara, hiçbir malı alış fiyatının üstünde satmamalarını, kâr gütmeden zenginliklerin dağıtımıyla uğraşmalarını ve gereksiz duruma düşen parayı tedavülden kaldırmalarını önermeye benzer.

Ancak ticaret ve banka işlemleri yalnız alış fiyatından daha pahalıya satmaya dayandığından, bu öneri intihar'etmeye davetiye çıkarmaya benzer. Hükümetleri ilgilendiren konuda da durum böyledir. Hükümetlerin ellerindeki gücü kullanmayıp anlaşmazlıkları adalet yoluyla çözümlemeye gitmeleri önerisi bir intihar önerisidir. Hükümetlerin bu öneriyi kabul etmeleri uzak bir ihtimaldir.

Aydınlar sosyal gruplarda kümelenirler (bu türden yüzden fazla grup vardır), kongreler yaparlar (en son Paris'te, Londra'da, Rouen'de toplanıldı); buralarda şölen söylevleri

verilir, yemekler yenir, bültenler yayımlanır, böylelikle her yolla, milyonlarca insanı zorla silah altında tutmak zorunda kalan halkların artık dayanamayacak hale geldiğini, bu silahlanmanın halkın gelişmesi, çıkarları ve arzuları ile çeliştiğini göstermeye çalışırlar; ne var ki, birçok kağıt karalayarak ve can sıkıcı laf kalabalığıyla, insanlar arası çıkar çatışmalarının bütünüyle çözülebileceğini, böylece de artık savaşın gereksiz olacağı bir ortak noktada anlaşılabileceğini sanırlar.

Çocukken, bir kuş yakalamak için, kuşun kuyruğuna bir parça tuz koymanın yeterli olacağına beni inandırmışlardı. Elimde bir tutam tuzla bir kuşa yaklaşmaya çalışıyordum, ama kısa zamanda anladım ki, kuşun kuyruğuna tuz koyabilirsem, zaten onu yakalamış olurum, o zaman benimle dalga geçmiş olduklarını anladım.

Silahsızlanma ve uyuşmazlık mahkemeleri konusunda kitap ve makaleler okuyan kişiler, onlarla dalga geçildiğinin farkına varmalılar.

Bir kuşun kuyruğuna uçmaması ve yakalanması için bir tutam tuz konulabilirse o kuşu yakalamak gerçekleşir. Kuşun kanatları varsa ve kuş yakalanmak istemiyorsa, kuş doğası gereği uçabildiğinden kuyruğuna tuz konulmasına izin vermez. Aynı şekilde hükümetlerin özünde de itaat etmek değil, buyurmak vardır. İşte bu nedenledir ki, hükümetler daima buna yönelecek ve iktidardan isteyerek hiçbir zaman vazgeçmeyeceklerdir. Hükümetlere iktidarı ordu sağladığına göre, hükümetler hiçbir zaman kendi var olma nedenleri olan ordudan, kısacası savaştan vazgeçmeyeceklerdir.

Üç

Yanlışlık, hukukçu aydınların hem kendilerini hem de başkalarını kandırarak kitaplarında, hükümeti olduğundan başka göstermelerinden kaynaklanıyor: Başkalarını sömüren bir insan topluluğu, fakat bilime göre yurttaşların tümünü temsil eden bir topluluk. Bunu o kadar uzun zaman iddia ettiler ki, en sonunda kendileri de bu söylediklerine inandı-

lar; ve onlara hükümetlerin adil olmaları zorunluymuş gibi geldi. Ancak tarih gösteriyor ki Sezar'dan Napolyon'a, Napolyon'dan Bismarck'a kadar hükümet, özünde hep adaleti ihlal eden güçtür, başka türlü de olamaz. Adalet, şiddet uygulamak üzere kandırılmış ve yetiştirilmiş ve bu konuda kullanılmaya hazır insanları -askerleri- emrinde bulunduran ve onlar aracılığıyla başkalarına egemen olan kişi ya da kişiler için zorunlu olamaz. İşte bunun içindir ki, hükümetler bütün güçlerini ve bütün yetkilerini borçlu oldukları bu yetiştirilmiş ve itaat eden insanların sayısında indirime gitmeye yanaşmazlar.

İşte dünyamız üzerine kâbus çöken bu çelişki hakkında bir kısım aydının görüşü ve onların sorunu çözme yolları. Bu adamlara, çözüm sadece her insanın günümüzde ortaya çıkan ahlâkı ve dinsel sorun karşısındaki kişisel tutumuna bağlıdır, deyin. Bu adamlara, zorunlu askerlik hizmeti yasaya uygun mu, değil mi? diye sorun. Bu aydın kişiler omuzlarını silkerek sorunuza cevap verme zahmetine bile girmeyeceklerdir. Onlar için bu sorun, sadece söylevler vermek, bu konuda kitaplar yayımlamak, başkanlar, başkan yardımcıları, sekreterler seçmek, şu ya da bu kentte toplanmak ve konuşmak için bir fırsattır, o kadar. Yazılmış ya da söylenmiş tüm bu boş sözlerden, onlara göre şu sonucu çıkarmak gerekiyor: Hükümetler kendi güçlerinin temelini oluşturan askerleri silah altına almaktan vazgeçecekler ve onların tavsiyelerine uyarak ordularını terhis edecek ve yalnızca komşularına karşı değil, aynı zamanda kendi yurttaşlarına karşı da savunmasız kalacaklar. Bu sanki eşkıyaların, silahları elinden alınmış insanları soymak için ellerini kollarını bağladıktan sonra, ipin sıkılığından acı çeken kurbanlarının acılarını dile getiren sözlerinden etkilenerek ipleri kesmek için acele etmelerine benzer.

Bununla birlikte, barış kongresine katılan, buna inanan insanlar da vardır. Bu insanlar barış konusunda konuşmalar yapar, kitaplar yazarlar: Hükümetler de fazla söze gerek yok onlara karşı sempati duyar ve onları cesaretlendirir gibi görünürler. Yeşilay benzeri dernekleri destekler gibi görünür-

ler, oysa çoğu gelirini halkın sarhoşluğundan sağlamaktadır; aynı şekilde eğitim ve öğretimi destekler gibi görünürler, ama iktidarları özellikle halkın cahil kalmasına dayanır; özgürlüğü ve anayasayı güvence altına alır gibi görünürler, ama iktidarları özgürlüklerin yokluğu sayesinde ayakta kalabilir; emekçilerin durumlarının iyileştirilmesi için kaygılanıyor gibi görünürler, ama kendi varlıkları işçiler üzerine baskı kurmaya dayanır; Hıristiyanlığı destekler gibi görünseler de, aslında Hıristiyanlık her tür hükümeti ortadan kaldırır.

İçki konusunda kaygı duyarlar; ama bu kaygı sarhoşluğu azaltmaz; eğitim ve öğretim konusunda kaygı duyarlar, ama bu kaygı cahilliği ortadan kaldırmak bir yana artırır da; özgürlük ve anayasa konusunda kaygılıdırlar, ama bu kaygı zorbalığa engel değildir; emekçilerin durumları için kaygı duyarlar, ama bu kaygı emekçileri kölelikten kurtarmaz; Hıristiyanlık konusunda kaygı duyarlar, ama hükümetleri ortadan kaldıran Hıristiyanlık için değil, hükümetleri destekleyen resmi Hıristiyanlık için kaygı duyarlar.

Şimdi de ortaya yeni bir kaygı konusu çıktı: Barış!

Başkanlar, günümüzde bakanlarına danışmakla birlikte büyük katliama bu yıl mı, yoksa gelecek yıl mı başlanacağına bir tek kendi iradeleriyle karar verirler. Akıllarına estiğinde milyonlarca insanı ölüme gönderme konusunda hiçbir konuşmanın kendilerini engelleyemeyeceğini bilirler. Hatta bu barışçıl tartışmaları büyük bir zevkle dinler, destek verir ve onlara katılırlar.

Bu tartışmalar hükümetlere zarar vermek bir yana, tam tersine onlara yarar sağlar. Çünkü halkları temel sorundan uzaklaştırarak onları kandırmaya yarar. Temel sorun ise şudur: İnsan zorunlu askerlik hizmetini yapmalı mı, yapmamalı mı?

Hükümetler, kongreleri düzenleyen aydınlar ve barış anılarını kaleme alanların destekledikleri tutum tam olarak şu sözlerle ifade edilebilir: "Antlaşmalar, kongreler, kitaplar ve broşürler sayesinde barış kısa zamanda sağlanacaktır. Beklerken de, üniformanızı sırtınıza geçirin ve bizler için şiddet uygulamaya ve şiddete maruz kalmaya hazır olun."

Birinci sınıfa giren aydınlar işte böyle düşünüyor ve böyle hareket ediyorlar. Bu, hükümetler için yararlı olan ve becerikli hükümetlerin desteklediği tutumdur.

İkinci sınıfa dahil aydınların duruma bakış açısı daha da trajiktir. Barış sevgisi ile savaş zorunluluğunun korkunç bir çelişki oluşturduğunu gören insanların görüşüdür bu, ne var ki insanın yazgısı böyledir. Yetenekli, doğal olarak duyarlı olan insanların çoğu savaşın vahşetini, saçmalığını, korkunçluğunu görüp anladıkları halde büyük bir yanılgı içinde insanlığın içine düştüğü bu umutsuz durumdan kurtulmak için ne bir çıkış yolu arar, ne de bir çıkış yolu görürler, sadece yarayı kanatırlar.

Örneğin, ünlü Fransız yazarı Guy de Maupassant diyor ki, "Her savaş ilanından sonra hükümet neden yargılanmasın? Halklar bunu anlamış olsalardı, katil iktidarlardan kendileri hesap sorarlardı, sebepsiz ölüme gitmeyi reddetselerdi, silahlarını kendilerini katliam yapmaya gönderenlere karşı kullansalardı, işte o gün savaş ölmüş olurdu... Ama o gün hiç gelmeyecek." (*Sur L'Eau*-Su Üzerine)

Yazar savaşın tüm korkunçluğunu görüyor, hükümetlerin halkları kandırarak yok yere birbirlerini boğazlamaya ittiğini, savaşın hükümetler tarafından çıkarıldığını da görüyor; orduları oluşturan yurttaşların silâhlarını hükümetlere çevirebileceğini ve onlardan hesap sorabileceğini de görüyor; ama bunun hiçbir zaman gerçekleşemeyeceğini, bundan dolayı da hiçbir çıkış yolunun bulunmadığını söylüyor.

Başka bir yerde de, "Savaş olgusunun korkunç, ama kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum; zorunlu askerlik hizmeti de ölüm kadar kaçınılmaz; hükümetler zorunlu askerlik hizmetini hiç kaldırmayacakları için savaş da hep var olacaktır" diyor.

Ozanlığın özünü oluşturan, konunun derinliğine girebilme yetisine sahip bu yetenekli, dürüst yazar işte böyle yazıyor. İnsanların vicdanları ile davranışları arasındaki bu zalimane çelişkiyi bütünüyle gözlerimizin önüne seriyor, ama bunu çözmeye çalışmıyor ve bu çelişkinin var olması gerek-

tiğini ve içerisinde hayatın trajik şiirselliğini taşıdığını kabullenir görünüyor.

Daha az yetenekli olmayan bir başka yazar, Edouard Rod, günümüzdeki durumun çılgınlığını ve vahşeti daha canlı bir şekilde betimliyor, ama o da bunu sadece savaşın trajik yönünü saptamak adına ve hiçbir çıkış yolu göstermeden yapıyor.

Le Sens de la Vie (Hayatın Anlamı) adlı eserinde belirttiği gibi, iktidar kendilerini mahvedenlerin elindedir, güç kitleyi oluşturan bireylerin elindedir ve kötülüğün kaynağı da devlettedir. Vicdan ile hayat arasındaki çelişki aşılamayacak ve çözüm üretilemeyecek sınırlara ulaşmış gibi görünüyor.

Ne var ki, yazar bizimle aynı fikri paylaşmıyor. İnsan yaşamının trajedisini görüyor, durumun korkunçluğunu gösterdikten sonra, sonuçta insan yaşamının bu dehşet içinde geçmesi gerektiğini vurguluyor.

İkinci sınıfa dahil yazarların görüşleri böyle, savaşı alın yazısı olarak görüyorlar.

Üçüncü sınıfa dahil olanlar ise bilinçlerini yitirmiş insanlardır, bunun sonucu olarak da her türlü insani duyguları ve sağduyuları körelmiştir.

Moltke bu kategoriye girer. Moltke'nin görüşüne Maupassant da değinmişti, bu zalimane hurafelerle yetiştirilen askerlerin çoğu, safça, savaşın yalnız kaçınılmaz değil, aynı zamanda gerekli ve yararlı bir girişim olduğuna inanmıştır ve bu inançla yaşar.

Sözde uygarlaşmış bazı sivil aydınlar da aynı görüşte.

Savaş üstüne yazılmış mektupların bir araya getirildiği *Revue des revues* dergisinde ünlü akademisyen Camille Doucet şunları söylüyor:

"Sevgili Mösyö,

Savaş sever akademisyenler arasında savaş taraftarı olup olmadığını soruyorsunuz, cevabı belli.

Ne yazık ki mösyö, kendi hemşehrilerinizden olan generallerin günümüzde esinlendiği barışçıl düşünceyi hayal olarak niteliyorsunuz.

Hayatım boyunca, dürüst birçok insanın, dünyanın kötü ola-

rak kabul ettiği ve üzüldüğü bu uluslararası korkunç cinayet alışkanlığını protesto ettiklerini duydum; peki ama bunun çözümü ne?

Çoğu zaman düelloyu yasaklamaya kalktılar, bu kolay gibi görünüyordu, ama başaramadılar! Bu soylu amaç uğruna yapılanlar hiçbir işe yaramadı ve hiçbir zaman da yaramayacak.

İki dünyanın tüm kongrelerinde savaşa karşı ve düelloya karşı istedikleri kadar oy kullansınlar, tüm hakemlik kurumlarına, tüm anayasalara ve tüm yasalara karşın her ikisi de ebediyen var olacaktır:

İnsanların şerefi düelloyu gerekli kılmıştır,

Halkların çıkarları daima savaşları gerekli kılmıştır.

Evrensel Barış Kongresinin saygıdeğer girişiminde başarıya ulaşmasını tüm kalbimle dilerim.

Camille Doucet."

Bu mektup, insanların şerefleri uğruna dövüşmeleri gerektiğini ve halkların çıkarlarının da birbirlerini yok etmeyi ve birbirlerini gebertmeyi zorunlu kıldığını vurguluyor. Savaşı ortadan kaldırma girişimlerini ise alaylı bir tebessümle karşılayabiliriz.

Başka bir akademisyen olan Jules Claretie'nin aynı yöndeki görüşü de şöyle:

Sevgili Mösyö,

Sağduyulu bir insanın savaş ve barış sorunu karşısında ancak tek bir görüşü olabilir.

İnsanlık yaşamak için; barışçıl bir çalışmayla kendi durumunu iyileştirme ve geliştirme yönünde özgürce yaşamak için yaratılmıştır. Evrensel Barış Kongresinin genel görüşü bir düş olsa da, hiç kuşkusuz en güzel düşlerden biridir. İnsanın gözü önünde hep Vadedilmiş Topraklar vardır ve gelecekte bu topraklar üzerindeki ekinler güdümlü mermilerle biçilecek, topların tekerlekleri altında ezilecektir. Yalnız... Ah! İnsanlığa hakim olanlar, filozoflar ve hayırsever insanlar olmadığından, sıcak yuvalara ve sınırlara askerler göz kulak olmalı. Belki de hepimizin çok arzuladığı bu barışın en sağlam teminatı, onların silahlarıdır.

Barışı kararlı ve güçlü olanlar hak ederler.

İnanın buna mösyö, en içten duygularımla.

Jules Claretie.

Bu mektuptan çıkan anlam da şu: İnsanın konuşmasının önünde hiçbir engel yok, ama hiç kimsenin de ne bunu yapmaya ne de bunu görev bilmeye niyeti var. İş uygulamaya gelince savaşmak gerek.

Şimdi de Avrupa'nın en ünlü romancısı Emile Zola'nın bu konudaki görüşünü aktaralım:

"Ben savaşı insan doğası ve tüm evrenle olan sıkı bağları nedeniyle mukadder bir zorunluluk olarak görüyorum. Savaşı mümkün olduğunca ertelemek isterdim. Ama yine de, öyle bir an gelir ki, savaşmak zorunda kalırız. Şu anda meseleye evrensel açıdan bakıyorum ve hiçbir surette insanlık tarihinde önemsiz bir ayrıntı olan Almanya'yla uzlaşmazlığımızı kastetmiyorum. Savaşın gerekli ve yararlı olduğunu söyledim, çünkü savaş insanlığın var olma koşulu olarak ortaya çıkıyor. Savaş her yerde var, onunla yalnız farklı ırklar ve farklı halklar arasında değil, aynı zamanda aile hayatında ve özel hayatta da karşılaşıyoruz. Savaş gelişmenin temel öğelerinden biridir; insanlık tarafından şimdiye dek ileriye atılan her adım kanla gerçekleşti.

Silahsızlanmadan söz edildi ve hâlâ da ediliyor. Bununla birlikte silahsızlanmanın gerçekleşmesi imkânsız bir şeydir, mümkün olsaydı bile, bu reddedilmelidir. Sadece silahlı bir ordu güçlü ve büyüktür. Şuna inanıyorum ki, genel bir silahsızlanmaya gidilirse bu ahlâki bir çöküntüyle sonuçlanacaktır, bu da genel bir güçsüzlüğe ve insanlığın ilerlemesinin durmasına neden olacaktır. Savaşçı bir ulus canlı ve sağlıklıdır. Askeri sanat beraberinde öteki sanatların gelişmesini de sağlar. Tarih bunun tanığıdır. Atina'da, Roma'da, ticaret, sanayi ve edebiyat hiçbir zaman, bu kentlerin o zamanki dünyaya silah zoruyla egemen olduğu dönemlerde ulaştığı gibi yüksek bir düzeye ulaşmamıştı. Daha yakın zamandan bir örnek verecek olursak XIV. Louis dönemini anımsayalım. XIV. Louis'nin girdiği savaşlar sanata ve bilime sekte vuracağı yerde onların daha da canlanmasını ve gelişmesini sağladı."

Savaş, yararlı bir faaliyet!

Bu konudaki en dikkat çekici görüş, bu eğilimdeki yazarların en yeteneklisi olan akademisyen Mösyö de Vogüé'nin görüşüdür. 1889'daki fuarın askeri bölümü üzerine yazmış olduğu makalede şöyle diyor:

"Egzotik ve kolonyal yapıların arasında da vakur bir bina güzel görünümlü pazara hakim durumda. Yeryüzünü temsil eden bütün bu parçalar Savaş Sarayının etrafında toplanmaya gelmişler, konuklarımız ana binanın önünde sırayla nöbet tutuyor, ana bina olmasaydı onlar da burada olamazlardı. Bu bir araya gelişten *ceci tuera cela*'dan (herkesin birbirini öldüreceğinden) sızlanmayı ve ulusların emek ve bilim yoluyla birleşmesinin savaş içgüdüsünü yeneceğini söylemeyi elden bırakmayan hümanist retoriği için iyi bir antitez konusu. Bırakalım onları altın çağın hayaliyle yaşasınlar, hayalleri gerçekleşirse en kısa sürede bu altın çağ çamur çağına dönüşecektir. Tüm tarih bize, halkların kaynaşmasını sağlamlaştırmak ve hızlandırmak için kanın gerektiğini; savaşın bunun için yaratıldığını söylüyor. Günümüzde doğa bilimleri, Joseph de Maistre'e dehasının sezgisiyle ve ana dogmaların meditasyonuyla açınlanan gizemli yasayı onaylıyor; Joseph, dünyanın kahtsal güçten düşmesini kurbanla telâfi ettiğini görüyordu; bilimler ise, bize dünyanın kendini şiddet seçimi ve mücadeleyle yetkinleştirdiğini gösteriyor: Aynı hükme varmış iki tarafın farklı terimlerle ifade ettiği bir gözlemdir bu. Kesinlikle hoş olmayan bir gözlem; ancak dünya yasaları bizim keyfimize göre değil, bizim yetkinleşmemiz için yapılmış. -Şu kaçınılmaz, şu zorunlu Savaş Sarayına girelim; en inatçı içgüdülerimizin, kendi diriliklerinden bir şey yitirmeden nasıl dönüşüme uğradıklarını ve çeşitli tarihsel anlardaki çeşitli zorunluluklar karşısında eğildiğini gözlemlemek fırsatını bulmuş olacağız."

İki büyük düşünürün, Joseph de Maistre ve Darwin'in ifadeleriyle De Vogüé için savaşın gerekliliği ispatlanmış oldu, bu iki ifade ona o kadar hoş gelmiş ki, bunları *Revue des revues*'de yeniden anımsatıyor:

"Mösyö, bana Evrensel Barış Kongresinin başarılı olup olamayacağı konusunda fikrimi soruyorsunuz. Şiddetli savaş tüm varlıkları düzenleyen bir doğa yasasıdır diyen Darwin ile aynı düşüncedeyim. Bu bir Tanrı yasasıdır diyen Joseph de Maistre ile de aynı düşüncedeyim. Aynı şeyi ifade etmenin iki ayrı biçimi. Olacak şey değil ya, diyelim ki, örneğin insanlığın bir bölümü, uygar Batı dünyası bu yasanın gücünü askıya almayı başardı, en içgüdüsel ırklar bu yasayı bize karşı kullanmayı üstlerine alırlar; ve başarırlar da, çünkü barış güvencesi, -barış demiyo-

rum, barış güvencesi diyorum- daha yarım yüzyıl geçmeden en korkunç savaşlardan daha yıkıcı bir çöküş ve bozulmaya neden olacaktır. Savaş için insanlık suçu yasasını uygulamak gerektiğine inanıyorum ve tüm insanlık suçu yasalarında yapmamız gerekeni yapmalıyız, yani bu yasaları yumuşatmak, mümkün olduğunca az uygulamaya koymak, elimizden geldiğince bu yasaların yararsız olduğunu anlatmak gerekir. Ancak tüm tarih gösteriyor ki, yeryüzünde iki adam, ekmek, para ve bu iki adam arasında bir kadın kaldığı sürece bunlar ortadan kalkamaz.

Kongrenin beni tekzip etmesinden mutluluk duyardım. Kongrenin tarihi, doğayı, Tanrıyı tekzip etmesinden de kuşkuluyum.

Saygılarımla mösyö.

Melchior de Vogüé"

Bu mektupla şu vurgulanmak isteniyor: Tarih, insan doğası ve Tanrı, bize, yeryüzünde iki adam ve aralarında ekmek, para ve kadın olduğu sürece savaş olacaktır diyor. Bu demektir ki, hiçbir ilerleme insanın yaşamla ilgili vahşi görüşünü değiştiremeyecektir, bu görüş, kavga etmeden ekmeği, parayı (Burada paramn ne işi var?) ve kadını paylaşmayı kabul etmiyor.

Bu kongrede bir araya gelen insanlar bir tuhaf, bu adamlar imkânsız olduğunu bildikleri halde bir kuşun, kuyruğuna bir tutam tuz konularak yakalanabileceğine dair konuşmalar yapıyorlar. Maupassant, E. Rod ve ötekiler de tuhaf insanlar, savaşın tüm korkunçluğunu açıkça görüyorlar, fakat çelişki şu ki, insanlar yapmaları gereken ve kendilerine yararlı olacak şeyleri yapmadıklarından, yaşamın trajik yazgısına sitem ediyorlar. İnsanlar boş konular üzerinde akıl yürütmeyi bırakıp kendileri için üzücü ve iğrenç şeyleri yapmamaya karar verdiklerinde bu yazgının ortadan kalkacağını göremiyorlar.

Bu insanlar şaşkın. ama Mösyö de Vogüé ve diğerleri, evrim yasasını kabul edenler, savaşı yalnız kaçınılmaz olarak değil, aynı zamanda yararlı ve arzulanabilir olarak görüyorlar, bu insanlar ahlâki yanılgılarıyla hem korkunç hem de dehşet vericiler. Ötekiler hiç olmazsa kötüden nefret ettiklerini ve iyiyi sevdiklerini söylüyorlar, oysa bunlar açıkça ne iyi ne de kötü vardır diyorlar. Gündemdeki savaş yerine barı-

şın sağlanabileceğini söylemek boş ve parlak sözler eden kişilerin zararlı duygusallığından başka bir şey değildir. Yaşamak ve kötülük etmek gibi zorunlu sonucu olan bir evrim yasası mevcut: Ne yapmalıyım? Eğitim görmüş bir insanım, evrim yasasını biliyorum, şu halde kötülük yapmalıyım: "Savaş Sarayına girelim." Bir evrim yasası mevcut, şu halde, ne iyi ne de kötü vardır, insan sadece kendi kişisel çıkarı için yaşamalı, gerisini de evrim yasasına bırakmalı. Bu son ifade, çağımızın ince kültürünü almış aydın kesimin kararmış bilincinin bir göstergesidir.

Aydın kesimin her türlü çareye başvurarak hayatını üzerine kurduğu fikirleri koruma isteği öyle bir sınıra dayanmıştır ki, bu insanlar en ince yöntemlerle yalan söylüyor, kendilerinin yanı sıra başkalarını da kandırıyorlar, bütün bunlar bilinci karartmak ve boğmak için yapılmaktadır.

Vicdanlarının göstereceği yolda yaşam tarzlarını değiştireceklerine, vicdanlarının sesini susturmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Ne var ki ışık karanlıkta parlar, gerçek de işte böyle çağımızın karanlıklarında parlıyor.

Tolstoy bu makaleyi, 1891'de Londra'da toplanan Evrensel Barış Kongresi üzerine kaleme almıştır. (Ç.n.)

Abidin Dino

İLK BASAMAK

(Et Yiyiciler)

.Bir.

İnsan bir işi gösteriş olsun diye değil, isteyerek yaparsa, o işi, hakkını vererek yapmış olur. Önceden yapılması gereken işi sonraya bırakıyor ya da hiç yapmıyorsa veya o işin gerçekleşme koşullarını yerine getirmiyorsa, kişi gerçekten o işle ilgilenmiyor, yalnızca ilgileniyormuş gibi davranıyor demektir. Bu, gerek maddi gerekse manevi konularda geçerli olan değişmez bir kuraldır. Nasıl ki fırıncı hamuru yoğurmadan, fırını temizleyip yakmadan ekmek pişiremezse, aynı şekilde ahlâklı bir yaşam için gerekli nitelikler adım adım kazanılmadan ahlâklı bir yaşam sürdürülemez.

Ahlâklı bir yaşamda ilkelerin rolü çok önemli ve belirleyicidir; aynen maddi konularda, örneğin ekmek pişirmekte olduğu gibi, bir insanın yaptığı işin sonucuna bakarak işini ciddiye alıp almadığını anlayabilirsiniz.

İnsanlar, hamur yoğurmadan, fırını yakmadan, aynen tiyatroda yapıldığı üzere ekmek pişiriyormuş gibi yapıyorlarsa, sonuçta ortaya ekmek çıkmayacağından herkes onların rol yaptığını anlar, bu gerçek herkes için apaçık ortadadır.

Ne var ki, insanın ahlâklı bir yaşam sürdürüp sürdürmediği kontrol edilemez. Kişi ahlâklı bir yaşam sürdürüyormuş gibi yapıyorsa, onun samimi bir çaba içinde olup olmadığını saptayabilecek ölçütlere sahip değiliz, Ahlâklı bir yaşamın sonuçları başkaları için her zaman gözle görülür elle tutulur bir somutlukta değildir. Hatta çoğu zaman onların aleyhineymiş gibi görünür.

Kişinin günümüzde saygı ve kabul gören hoş ve yararlı etkinliklerde bulunması, o kişinin ahlâklı bir yaşam sürdürdüğünün göstergesi olamaz.

İnsan, yaşamındaki her eylemine bir üslup ruhu katmalıdır, bu ruh olmadan, peşine düştüğü amaca ulaşamaz. Bu dediğim, maddi, manevi her konuda geçerlidir. Nasıl ki fırıncı hamuru yoğurmadan, fırında pişirmeden ekmek yapamazsa; aynı şekilde ahlâki bir yaşama yönelen insan, ahlâklı olmayı ancak çeşitli nitelikleri kazandığı oranda başarabilir, bu niteliklerin hepsini kendisinde toplamış bir insana, "Ahlâki açıdan kusursuz bir insan" denilebilir. Ancak, bunun yanı sıra insan bu niteliklere sahip olmak için mantıklı, düzgün bir yol izlemeli; işe temel erdemlerden başlamalı ve hedeflediği amaca götüren basamakları adım adım çıkmalıdır.

Bütün ahlâki öğretilerde bir merdiven bulunur, bir Çin özdeyişine göre bu merdiven yeryüzünden göğe yükselir, göğe ulaşmak için, merdivenin en alt basamağından tırmanmaya başlamak gerekir. Bu kural Budistlerde ve Bruminlerde olduğu kadar Konfüçyusçularda da zorunludur, bu kurala Yunan bilgelerin doktrinlerinde de rastlıyoruz.

Ahlâk üzerine eser veren herkes, deistler kadar materyalistler de erdemlerin içe sindirilmesi konusunda tanımlanmış ve yöntemli bir yolun gerekliliğini kabul ediyorlar, bu olmadan ahlâklı yaşam mümkün olamaz. Bu gereklilik eşyanın tabiatından gelmektedir; dolayısıyla herkes tarafından kabul edilmelidir.

Tuhaf ama, Hıristiyanlık Kilise ile özdeş görüldüğünden beri bu gereklilik bilinci gitgide kaybolmaktadır, bu bilinç yalnızca çilecilerde ve keşişlerde kalmıştır.

Genellikle laik Hıristiyanlar arasında, bir insanın, yüksek erdemlere, bizi onlara götüren erdemler kazanılmadan sahip olunabileceği inancı mevcuttur; hatta bazıları daha da ileri giderek bir kişide açıkça saptanmış kusurlar olmasının, o kişinin aynı zamanda yüksek erdemlere sahip olmasına engel oluşturmayacağını ileri sürerler.

Bundan çıkan sonuç şudur; günümüzde, laiklerde ahlâklı yaşam kavramı tamamen yok olmadıysa bile oldukça anlaşılmaz hale gelmiştir.

Bu, bana göre şu şekilde olmuştur.

Hıristiyanlık putperestliğin yerine geçerek, ilkeler açısından daha çetin bir ahlâk koymuştur; fakat bu ahlâka, putperestlikte olduğu gibi, ancak erdemler merdiveninin tüm basamakları çıkıldıktan sonra erişilebilir.

Platon'a göre, kazanılması gereken en önemli nitelik, insanın kendini bir şeyden yoksun bırakmasıydı. Daha sonra, cesaret, bilgelik ve hakkaniyet geliyordu. Platon'un öğretisine göre, hakkaniyet bir insanın sahip olabileceği en yüce erdemdi. İsa'nın öğretisi ise, başka bir ileri adımı getiriyordu; Hıristiyanlık erdemleri fedakârlıkla başlıyor, Tanrı'nın iradesine sadık kalarak sevgiye varıyordu.

Samimi bir şekilde Hıristiyanlığı kabul eden ve Hıristiyan ahlâkına uygun bir yaşam sürmeye çalışan insanlar, işe, putperest öğretinin de ilk ilkesi olan kendilerini fazlalıklardan arındırmakla işe başladılar. Bu durumda Hıristiyanlığın, kendisinden önce putperestliğin bulduğu bir ilkeyi kendine mal ettiğini düşünmeyelim. Hıristiyanlığın yüce öğretisini putperestlik seviyesine indirdiğimi sanarak beni suçlamayın. Bu haksızlık olur; ben Hıristiyan öğretisini en yüce öğreti olarak kabul ediyorum ve onu hiçbir şekilde putperestlikle kıyaslamıyorum.

Hıristiyan öğretisi putperest öğretiden daha üstün olduğu için haklı olarak onun yerini almıştır; her ikisinin de insanı gerçeğe ve iyiliğe doğru götürdüğünü kabul etmek gerekir, ayrıca, bu iki öğreti özünde aynıdır, götürdükleri yol da biriciktir. Bunun içindir ki, bu yolda atılacak ilk adımlar, bu adımlar ister Hıristiyanlar ister putperestler için olsun, doğal olarak aynı olacaktır. Şu halde bu iki öğreti arasındaki fark nedir? Sınırları çizilmiş putperest öğretinin tersine Hıristiyan öğretisi yetkinliğe doğru sürekli bir eğilim içindedir.

Örneğin, Platon, yetkinlik örneği olarak hakkaniyeti görmektedir; İsa ise sınırsız yetkinlik olan sevgiyi seçmiştir: "Gökteki Babanız gibi mükemmel olun."

Putperest görüşe göre, en yüce erdeme erişmek mümkün, aşılan her basamağın kendine göre önemi vardır. Basamak ne kadar yüksekteyse o kadar erdemle aşılabilir. Buradan, putperest anlayışa göre az ya da çok erdemli, az ya da çok kusurlu olunabilir sonucu çıkarılabilir. Hıristiyan öğretisine göre ise durum böyle değildir: İnsan ya erdemlidir ya da değildir. Az ya da çok zamanda erdemli olunubilir; ancak, erdemli olabilmek için tüm basamakların çıkılması gerekir.

Ne demek istediğimi açık bir şekilde anlatayım: Putperest anlayışa göre bilge insan erdemlidir; ama bilgeliğine cesaret de katan kişi, başkalarından daha erdemli sayılır, bu iki niteliğe hakkaniyet duygusu da eklenince yetkinliğe ulaşılmış olur. Hıristiyan ise, tersine, ahlâk açısından bir başkasmdan üstün ya da aşağı olamaz; ama belli bir zamanda, bulunduğu basamak ne olursa olsun, mükemmellik yolunda ne kadar çaba sarf ederse o kadar Hıristiyandır. Bunun için bir Ferîsînin herhangi bir ilerleme göstermeyen erdemi, ruhu ülküsüne doğru tam bir atılım halinde bulunan ve haç üzerinde pişmanlık duyan haydutun erdemi kadar Hıristiyanca değildir.

İki öğreti arasındaki fark böyledir. Putperestlik bir şeyden yoksun kalmayı bir erdem olarak görür, oysa Hıristiyanlık bunu, özveriye götüren ahlâklı yaşamın birinci koşulu olarak kabul eder.

Bununla birlikte insanlar İsa'nın öğretisini mükemmelliğe doğru sürekli bir eğilim olarak görmüyorlar; çoğunluk bu öğretiyi kurtarıcı bir öğreti olarak algılıyor: Katolik ve Ortodokslar bunu, Kilise tarafından iletilen Tanrısal nur ile günahtan kurtulmak olarak, Protestan ve Kalvinciler ise, kurtuluşa olan inançla kurtulmak olarak algılıyor. İşte bu yaklaşım insanların Hıristiyan ahlâkına karşı tutumlarındaki ciddiyeti ve dürüstlüğü kaybetmesine neden olmuştur. Bu kurumlarm temsilcileri istedikleri kadar esenlik vaat eden bu yöntemlerin insanın ahlâklı bir yaşama yönelmesine engel olmadığını söylesinler, bunlar tam tersi yönde etki yapmaktadır; bazı durumlar kendiliklerinden bazı sonuçlar doğururlar, hiçbir şey de insanların onları kabul etmesine engel olamaz.

İşte onun içindir ki, bu kurtarış inancıyla dolu insan, kendi öz çabasıyla kendi esenliğini güvence altına alacak gücü kendinde bulamaz; kendisine öğretilen dogmayı kabul etmek ve yapabileceği hataların bağışlanması için Tanrısal nurun gelmesini beklemek ona daha kolay gelecektir.

Hıristiyanlık yandaşlarının çoğunun başına, işte bu gelmiştir.

Üç

İnsanın ruhsal mükemmelliğe erişebilmesi için fazladan bir çaba göstermesine gerek yoktur, bunun başka yolları vardır diyerek ahlâklı yaşama duyulan eğilimi zayıflatan ve ahlâklı yaşamın gereklerinden adım adım uzaklaşan yeni bahaneler ortaya atılıyor.

İnsanların büyük çoğunluğu Hıristiyanlığın özünü boşaltıp onu yalnızca biçimsel olarak kabul etmiş durumdadır. Sanki bazı erdemler Hıristiyanlıkta gerekmezmiş gibi Hıristiyanlığı putperestliğin erdemlerinden kurtarmak için kullanmışlar. Bunun asıl nedeni doğalarının hayvani yanıyla mücadele etmek istememeleridir.

Hıristiyanlığı biçimsel olarak kabul etmiş bazı insanlar birtakım sanat, bilim gibi iyi işlerle uğraşarak ruhlarını tatmin yoluna giderler, böyle davranarak hayatlarına değer kattıklarını ve gerçekten erdemli bir yaşam sürdüklerini sanırlar. Bu insanlar, tiyatroda olduğu gibi ahlâklı yaşam soyununu oynarlar.

Putperestlikten kalma değerleri ve Hıristiyanlığı gerçek anlamıyla kabul etmemiş bu insanlar fedakârlık yapmadan, adaleti gözetmeden ve kendilerini bir şeyden yoksun bırakmadan Tanrı ve insan sevgisini vazetmeye kalkışarak, gerçek erdemler yerine sahtelerine itibar etmişlerdir.

İnsanlar, eskiden putperestler tarafından ifade edilen ve Hıristiyanlar tarafından da reddedilmeyip pekiştirilen ahlâki değerlerden uzaklaştırıyor ve yerine yüksek ahlâki bir dünyaya girme kisvesi altında, doğalarının hayvani taraflarını ortaya çıkaran öğretiler vazediliyor. Bu hümanist görüş

de gerek inananlar gerekse inanmayanlar tarafından seve seve kabul görüyor.

Ahlâki yozlaşmanın başlıca nedeni budur. Neden bazı geleneklere katlanmalı? Sonuç aynı olacaksa insan neden şu ya da bu şeyden kendini yoksun bıraksın? Öyle ya da böyle aynı ödül gelecekse, neden zevk veren alışkanlıklardan vazgeçmeli?

Geçenlerde, Papalık sosyalizm üzerine bir genelge yayınlandı. Bu genelgede Kilise'nin önderi, mülkiyetin gayrı meşru olduğunu savunan sosyalist doktrini sözümona çürüttükten sonra, ısrarla şöyle diyor: "Hiç kimse kendi ya da ailesinin ihtiyacından kısarak ya da her ne olursa olsun dünya yaşamının görgü kurallarını çiğneyerek hemcinsinin yardımına koşmak zorunda değildir. Gerçekte hiç kimse görgü kurallarına ters gelen biçimde yaşamamalıdır" (Bu söz aziz Thomas' tan alınmıştır: *Nullus enim inconveniener debet vivere.*) Genelgede daha sonra şöyle deniyor: "İhtiyaçları giderdikten ve görgü kurallarına uyduktan sonra artanı yoksullara vermek herkesin görevidir."

Günümüzde en kalabalık nüfusu oluşturan Hıristiyan toplumunun önderi işte böyle diyor; kısmi çabalarla esenliğin elde edileceğini kabul eden Kilise Babaları da böyle vazediyorlardı.

Başkalarına, artık ihtiyaç duyulmayam vermeyi vazeden bu bencil öğretinin yanı sıra, aziz Paulus'un Korintlilere birinci mektubunun 23. bölümünde sözü edilen insan sevgisine dair o ünlü sözleri vazediyorlar.

Her ne kadar İncil tümüyle özverili olma (dünya nimetlerine sırt çevirme) çağrılarıyla dolu olsa da ve Hıristiyanlığın en üst seviyesine ulaşmanın birinci koşulunun bu erdeme sahip olmak olduğunu öğretse de, "her kim haçını sırtlamazsa, her kim anne babasını reddetmezse, her kim yaşamını tehlikeye atmazsa..." dese de, bu adamlar başkalarını sevmek için alışkanlıklarından hiçbir şekilde özveride bulunmana gerek yoktur, kendine uygun geleni vermek yeterlidir diyorlar.

Kilise Babaları böyle düşünüyor. Kilise öğretisini (kült gösterilerini) reddedenlerse laikler gibi düşünüyor, konuşu-

yor ve yazıyorlar. Bu adamlar kendilerini ve başkalarını tutkularından ödün vermeden insanlara ve insanlığa hizmet edilebileceğine ve ahlâki bir yaşantıya sahip olunabileceğine inandırıyorlar.

İnsanlar putperest örf ve adetleri terk ettikten sonra gerçek Hıristiyan öğretisini içlerine sindiremediler. Erdem yolunda ilerleyen yürüyüşü kabul etmeyip oldukları yerde kaldılar.

.Dört.

Daha Hıristiyanlığın ortaya çıkmadığı eski zamanlarda, tüm büyük filozoflar, başta Sokrates olmak üzere elde edilmesi gereken ilk erdemin, insanın kendisini bir şeyden yoksun bırakması olduğu konusunda hemfikirdiler; onlara göre bu erdeme sahip olmadan başkalarını elde etmek olanak dışıydı.

Gerçekten de kendine hakim olamayan insanın kolaylıkla her türlü kötülüğün pençesine düşeceği ve ahlâklı bir yaşantı süremeyeceği gün gibi ortadadır. Eliaçıklıktan, sevgiden, çıkar gütmemekten, adaletten önce, insan, gerektiğinde heveslerini frenlemek için yeterince güçlü ve kendine hakim olmayı öğrenmelidir.

Benim görüşüme göre bütün bunlar boşunadır. Kanımca, insanda aşırı derecede gelişmiş şehvet duyguları (ki bunlar bugün çok yaygın durumda), insanı güçsüz kılmaktadır, insan ancak eğilim duyduğu lüks ve zevklerden arındığı zaman tam anlamıyla ahlâklı bir yaşantı sürebilir.

Hangi görüşten olursa olsun, ister yararcı ahlâkı, ister Hıristiyan ahlâkını, ister putperestliği benimsemiş olsun, eğer insan, emeği, çoğu zaman da başkalarının yoğun emeğini kendi yararına kullanıyorsa, kötü yapıyor demektir, iyi bir insan olarak yaşantısını sürdürmek istiyorsa bırakması gereken birinci alışkanlık bu olmalıdır.

Yararcı ahlâk görüşünü savunan bir insanın başkalarını kendisi için çalışmaya zorlaması, onların mutsuzluğuna yol açtığı için kötü bir davranıştır. Bu ahlâkı benimseyen insan arzularını tatmin etmeyi alışkanlık haline getirerek, tutkularının kölesi olur, oysa çalıştırdığı insanlar, hoşnutsuzluk ve

kıskançlık içinde çabşırlar ve bu zorunluluktan kurtulmanın fırsatını kollayıp dururlar.

Buna göre, insan hep yer etmiş alışkanlıklarla karşı karşıyadır, öyle bir an gelir ki artık bunlar kendisini tatmin edemez.

Adalet açısından da, insanın kendi hevesi için başkalarının emeğinden yararlanması kötü bir davranıştır, bu insanlar bulundukları durumun koşulları gereğince kendilerini çalıştırana sağladıklarının yüzde birini bile kendilerine sağlayamazlar.

Hıristiyanlık sevgisi açısından, insanları gerçekten seven bir insanın kendi zevki için başkalarının emeğinden yararlanması bir yana, başkalarının rahatı için çalışacağını söylemeye gerek yok.

Çıkar gözetmeme, adalet ve sevgi gibi gereklilikler bizim toplumumuzda horgörülmektedir. Günümüzde egemen olan anlayışa göre, ihtiyaçların artması, tersine arzulanan bir durumdur; sanki mükemmelliğin, uygarlığın ve düşünce gelişiminin bir gereğiymiş gibi.

Sözde eğitimli insanlar, bu konfor alışkanlıklarını, bu efemine eğilimleri kötü olarak nitelemek bir yana, erdemvari bir ahlâki üstünlüğün belirtisi olarak görüyorlar. Ne kadar çok ihtiyaç varsa, ihtiyaçlar ne kadar çok incelmişse o kadar iyi.

Bu çağın ve geçen çağın romanları ve betimlemeli şiirleri, bu savı yeterince destekliyor. Erdemliliğin ideal tipi olarak gösterilen erkek ve kadın kahramanlar nasıl betimlenmişler? Birçok durumda, Child-Harold'dan başlayarak Felier'nin, Trolop'un, Mupassant'in en son kahramanlarına kadar soylu, yüksek bir mevkiyi temsil eden erkekler kendi lüksleriyle binlerce insanın emeğini sömüren parazitlerden başka bir şey değildirler, kendileri de hiçbir işe ve hiçbir şeye yaramazlar.

Kadın kahramanlara gelince, bunlar, şöyle ya da böyle erkeklere zevk veren kibar fahişelerdir, lüks uğruna başkalarının emeğini savururlar.

Roman yazarken, anımsıyorum da, açıklayamayacağım bir zorlukla karşı karşıya kalırdım; bu zorlukla epey mücadele ettim: günümüzde aynı şekilde gerçek ahlâki güzelliğin bilin-

cinde olan romancılar da bununla mücadele ediyorlar; bu zorluk sosyetede ideal ölçülerde iyi ve güzel olan, ama aynı zamanda gerçeğe de aykırı olmayan bir insan tipi çizmekti.

Sosyetedeki kadın ve erkek betimlemeleri, ancak kişi kendi ortamında yani lüks ve aylaklık ortamında gösterilirse gerçek gibi görünecekti.

Ahlâki açıdan bu kişilik kuşkusuz pek sempatik değildir, yine de onu olduğu gibi göstermek gerekir. Romancıların yaptığı da budur, ben de bunu yapmaya çalıştım. Bu kadar zahmete ne gerek var? Bu romanların alışılmış okurları, ahlâki açıdan, aşağı yukarı romanda betimlenen kahramanın seviyesinde değil midirler? Onların da aynı eğilimleri, aynı alışkanlıkları yok mu? Onları Child-Harold'lar, Onegin'ler, Camor'ların yaptığı gibi sempatik kılmak için o kadar zahmete değer mi? Okurların hepsi onları yiğit kişiler olarak kabul etmeye zaten dünden hazır.

Beş

Günümüz insanlarının, putperestlerin insanın kendisini bir şeyden yoksun kılma erdemi ile Hıristiyanların fedakârlık erdemini iyi ve arzulanabilir nitelikler olarak görmediklerinin kesin kanıtı çocuklara verilen eğitim sisteminde bulunur. Çocukları güçlü ve yürekli kılmayı amaçlayacakları yerde onları kadınsılaştırıyor ve onlara aylaklık ruhunu aşılıyorlar.

Uzun zamandır aşağıdaki öyküyü yazmayı düşünüyordum:

Bir kadın, hakarete uğradığı bir başka kadından intikam almak için, kadının biricik çocuğunu kaçırır, sonra da bir büyücüye giderek düşmanından, onun çocuğu aracılığıyla en acımasızca nasıl intikam alabileceğini sorar. Büyücü, kadına çocuğu kendisinin belirleyeceği bir yere götürüp bırakmasını söyler ve ona korkunç bir intikam için söz verir. Kötü kadın kendisine verilen öğüdü dinler, ama gözünü de çocuktan ayırmaz; büyük bir şaşkınlıkla çocuğun mirasçısı bulunmayan zengin bir adam tarafından evlatlık edinildiğini görür. Büyücünün yanına çıkarak ona sitem eder; büyücü, kadına da-

ha vaktin gelmediğini ve beklemesi gerektiğini soyler. Bu sırada çocuk bolluk ve lüks içinde büyümektedir; kötü kadın şaşkındır; ama büyücü hâlâ ona beklemesini söyler; gerçekten de öyle bir an gelir ve intikam öyle korkunç olur ki, kadın bile kurbanına acır hale gelir. Zenginliğin getirdiği konfor içinde gelişip büyüyen çocuk, kısa zamanda kendini mahveder; işte o zaman özellikle duyarlı olduğu ve karşısında güçsüz kaldığı bir dizi fiziksel acılar ve yoksunluklar başlar. Bir yandan soylu istekler kendisini düzenli bir yaşama doğru iterken; öte yandan lüks ve aylaklıkla iğdiş edilmiş, zayıflamış ve bozulmuş bedenindeki güçsüzlüğü hisseder.

Bu, umutsuz bir mücadeledir, sürekli bir düşüştür, her gün daha derine doğru, sonra unutmak için içkiye başvurulur; en sonunda da bütün bunlara son vermek amacıyla gelsin cinayet, delilik ya da intihar. Gerçekte, çağımızda bazı çocuklar sanki bizleri dehşete düşürmek için eğitiliyor. Kendi ailelerine ve özellikle de kendi annelerine borçlu oldukları kusurları ve avanaklığı çocuklarının kafalarına sokmak zahmetine ancak bu çocukların en acımasız düşmanları girebilirdi. Bu eğitimin sonuçlarını ve aileleri tarafından özenle mahvedilen çocukların ruhlarına verilen hasarı gördükçe dehşetimiz daha da artıyor. Onlara efemine alışkanlıklar veriliyor; eğilimlerini yönlendirme öğretilmiyor. Böylece insan, çalışacağına, yapacağı işi seveceğine, yaptığı işin bilincine varacağına, tersine aylaklığa ve her verimli çalışmayı hor görerek savurganlığa alıştırılmış olacak. Her erdemden önce elde edilmesi gereken birinci erdemin yani bilgeliğin temel bilgisini yitirmiş olur. Bu şekilde de, sevgi ve adalet gibi yüksek erdemlerden söz edilen ve güya bu erdemlere değer verilen hayata atılacaktır. Genç adam ahlâki bakımdan zayıf mizaçlı ise, eğer ahlâkı ahlâki görünüşlerden ayırt edemiyorsa, topluluğun yasası haline gelen yalanla yetinmesini biliyorsa yine de iyi. Durum böyleyse, her şey dilediği gibi gidiyor görünebilir, uyutulmuş ahlâki duygularıyla insan, ömrünün sonuna kadar mutlu bir şekilde yaşayabilir.

Ama bu her zaman böyle olmuyor, yaygın bir ahlâksızlık bilincinin solunduğu şu son zamanlarda insanın iç dünyası-

nın etkilenmemesi mümkün değil. Gerçek ahlâk ilkelerinin gün ışığına çıktığı zamanlar da olmuyor değil, işte o zamanlar içte amansız bir mücadele, bir ıstırap başlar; bu ıstırap çok ender de olsa ahlâk anlayışı lehine sonuçlanır.

İnsan, temelinden, büsbütün değiştirilmesi gereken yaşantısının kötü olduğunu hisseder ve değiştirmeye çalışır; aynı mücadeleyi yapmış ve yenilmiş olanlar dört bir yandan kendi yaşantısını değiştirmeye çalışanın üzerine atılır ve çabalarının boşuna olduğunu her yola başvurarak ona anlatmaya ve nefsi tutma ile fedakârlığın iyi biri olmak için hiç de gerekli olmadığını kanıtlamaya çalışırlar; güzel ve kaliteli yemekleri, lüksü, aylaklığı hatta şehvet düşkünlüğünü severek de tamamen adil ve yararlı bir insan olunabileceğini söylerler. Bu mücadelenin, genelde acınacak bir sonu vardır. Kendi vicdanını dinleyeceği yerde genel görüşe tabi olan, kendini haklı çıkarmak için kurnazlıklara başvuran ve sefih yaşantısına devam eden insan, ya İsa'nın bütün insanlık adına acı çekerek insanlığı kurtaracağına ve Kilise sırlarına inanır, ya bilim, sanat ve vatan kültü aracılığıyla kurtulacağına inanır, ya da mücadele eder, acı çeker, delirir veya intihar eder. Toplumumuzda insanı kuşatan bunca ayartma ortasında, insanın binlerce yıl önce var olan ve hâlâ var olmaya devam eden bir ilk gerçeğin olduğunu anlaması zordur; ahlâki bir yaşantıya ulaşmak için, insanın özellikle kötü davranışları bırakması ve yüksek bir erdeme sahip olması için, putperestlerde tanımlandığı gibi, her şeyden önce kendisini bazı şeylerden yoksun bırakması ve kendine hakim olmayı öğrenmesi ya da Hıristiyanlığın buyurduğu gibi fedakârlık erdemini elde etmesi gerekir.

Altı

Büyük ilerici Ogarev'in kırk yaşlarında sürgündeyken başka bir bilgine, Herzen'e yazmış olduğu mektupları okudum. Ogarev mektuplarında kendi samimi düşüncelerini, en yüce eğilimlerini ifade ediyor, mektuplarından anlaşıldığı kadarıyla, arkadaşına biraz hava atıyor. Mükemmellikten,

kutsal arkadaşlıktan, sevgiden, bilim kültünden, insanlıktan vb. söz ediyor. Bunun yanında aynı tonla, birlikte oturduğu arkadaşını çoğu zaman kızdırdığını yazıyor, kendi ifadesine göre bunun nedeninin "Eve çakırkeyif bir halde ya da düşmüş ama sevimli bir kadınla uzun saatler geçirdikten sonra" gelmesi olduğunu söylüyor.

Kuşkusuz bu adam çok sempatik, çok yetenekli, derin bilgili biridir, ama bu adam aynı zamanda evlidir de, karısı da doğurmak üzere iken (bir sonraki mektubunda karısının doğurduğundan söz ediyor), zamanını bir hayat kadınıyla geçirdikten sonra eve sarhoş döndüğünü yazarken en ufak bir kusur işlediğini bile düşünmüyor. Bu adamın aklına, nefsine hakim olmak, en azından sarhoşluğa ya da şehvet düşkünlüğüne olan eğilimlerini dizginlemek için kendisiyle mücadeleye başlamak gelmiyor.

Kendi kusurlarıyla mücadeleye başlamak bir yana, bu kusurları mükemmelliğe ulaşma çabasına hiçbir şekilde engel oluşturmayan sevimli şeyler olarak görüyor; ve bunları arkadaşından saklamak yerine kendisini en iyi şekilde göstermenin yolu olarak gözler önüne seriyor.

Elli yıl önce olaylar böyleydi. Bu adamları tanıdım, Ogarev ve Herzen'le aynı örf ve adetler içinde yetişmiş olan bu sınıftan insanlarla şahsen tanıştım. Bütün bu insanlarda göze çarpan ortak özellik hiçbir işi sonuna kadar götürememeleridir. Bu adamların hepsinde hayat işleri konusunda çok belirgin bir dalgınlık göze çarpar; iyilik konusunda çok arzulu olmalarına karşın sefihlik konusunda tam bir başıbozukluk içindedirler. Bir yandan da bunun ahlâki bir yaşantıya engel olmayacağı ve her şeye karşın iyi ve büyük işler gerçekleştirebilecekleri inancındadırlar.

İstilmamış fırına yoğrulmamış hamur koyup ekmek pişireceklerini sanırlar. Yaşlılık dönemlerinde ekmeğin pişmediğini fark edince, kısacası yaşantıları hiçbir yararlı sonuç vermeyince, bunda alın yazısının korkunç darbesini görürler.

Bu trajik durum Herzen'in, Ogarev'in ve diğerlerinin zamanında olduğu gibi, günümüzde de aynı görüşü koruyan sözde eğitim görmüş çok sayıda insan için yineleniyor. İnsan

ahlâka yönelir; ancak bunu başarabilmek için gereken koşullar günümüz toplumunda mevcut değil. Günümüz insanlarının çoğu elli yıl öncesinin Ogarev ve Herzen'i gibi, efemine bir yaşantının, bol ve yağlı gıdalarla beslenmenin, zevkler ve lüksün ahlâki bir yaşantıya engel oluşturmayacağına inanıyor. Bu konuda başarılı olmamaları da mümkün, çünkü kötümserlik onları esir almış ve şöyle diyorlar: "Burada insanın trajik durumu söz konusu."

Şaşırtıcı olan da, bu insanların, insanlar arasındaki zevk dağılımının eşit olmadığını bilmeleri ve bu eşitsizliği bir kötülük olarak görmeleridir. Bu nedenle buna da bir çare bulmak isterler ve durmadan bu zevklerin artırılmasma çalışırlar.

Bu davranışlarıyla bu insanlar meyve bahçesine ilk giren ve bütün meyveleri toplamaya çalışan, aym zamanda meyveleri kendi aralarında ve kendilerini izleyenlerle eşit bir şekilde paylaşmayı isteyen ama bir yandan da bütün meyveleri almaya çalışan kişilere benzerler.

Yedi

Sözünü ettiğim bu yanılgı öylesine tuhaftır ki, şundan eminim: Bir sonraki kuşak, çağımızın zengin sınıflarında yer alan obur, soysuz, aylak insanların ahlâklı bir yaşamı vardı denildiğinde "ahlâklı yaşam"la ne denmek istenildiğini anlamayacaktır.

Gerçekten de zengin sınıfların yaşamına alışılmış biçimde bakmaktan vazgeçmek yetecektir ve bu yaşam biçimine -Hıristiyan anlayış açısından demiyorum- putperest anlayış açısından, yani en basit adalet anlayışı açısından bakarsak; zenginlik içinde yüzen bu sınıfın sefahat süren insanları olarak, çocukların bile oyunlarında ihlâl etmekten kaçındıkları bu en basit yasaların böylesine ihlali karşısında ahlâklı bir yaşantıdan söz etmemiz mümkün değildir.

Yeryüzündeki herhangi bir insanın ahlâklı bir yaşam sürmeye başlaması ya da hiç olmazsa bu yola girmesi için her şeyden önceki kötü yaşamından vazgeçmesi ve o kötü yaşamın koşullarını ortadan kaldırması gerekir.

Kendi kötü davranışımızı haklı çıkarmak için normal yaşama aykırı olan bir eylemi haklı çıkarmaya çalışıyoruz. Bu bahane, insanlar kötü davranışlarını hiç terk etmesinler diye uydurulmuş görünüyor. Yaşamımız hep iyi, ahlâklı olsaydı, bu yaşama uygun her eylem ister istemez iyi, ahlâklı olurdu; yaşamımız kısmen iyiyse ve eylemimiz yaşamın genel kurallarına uygun değilse, iyi ya da kötü sonuçlar doğurabilir. Yaşantımız yönetici sınıflarınki gibi kötüyse yaşantımızın düzenli gidişini tehlikeye düşürmeden iyi bir davranışta bulunmamız imkânsızdır.

Putperest öğretiye, daha çok da Hıristiyan öğretiye göre yaşamın ahlâka uygunluğu ancak matematiksel olarak insanın kendisine olan sevgisinin hemcinsine olan sevgisine orantısıyla tanımlanabilir. İnsan kendisini ne kadar az severse, başkalarından kendisine özen gösterilmesini, kendisi için zahmete girilmesini o kadar az ister ve kendi hemcinsini de o kadar çok sever, başkalarının iyiliği için kaygılanır; başkaları için o kadar çok çalışır, böylelikle de insanın daha ahlâklı bir yaşantısı olur.

Lükse alışmış efemine bir adama "iyi bir adam" ve "ahlâklı bir yaşantısı" var diyoruz. En iyi niteliklere sahip bir insanın ahlâklı bir yaşantısı olmayabilir, en kaliteli çelikten yapılmış bir bıçağın bilenmediğinde kesemeyeceği gibi. İyi ve ahlâklı olmak, başkalarına, aldığından çok vermek demektir. Lükse alışmış bir insan bunu yapamaz, önce uzun alışkanlıklar sonunda elde ettiği ihtiyaçları yüzünden, sonra başkalarından aldığı her şeyi tüketerek kendini zayıflattığı ve hiçbir işe yaramaz olduğu için.

Kişi (kadın ya da erkek), iki döşek, kar gibi beyaz iki çarşaf, iki yastık kılıfı ve deve tüyünden yastıklarla bezenmiş somyalı bir yatakta yatar; yatağın yanında terlikleri olmasına karşın, ayakları soğuktan korumak için küçük bir halı, onun yanında da daha uzağa gitmemek için gerekli aksesuarlar vardır; pek rahatsız olmadan her türlü ihtiyacını giderebilir: Bu bir şey değil, dahası da var. Işık uyumasına engel olmasın diye pencereler perdelerle örtülüdür, doyasıya uyuyabilir. Kışın sıcak, yazın da serin olması için; gürültüden,

sineklerden ya da başka haşarattan rahatsız olmasın diye her türlü önlem alınmıştır; uyur, kalktığında tuvalet ihtiyacına göre bazen tıraş olmak için bazen de banyo yapmak için sıcak ya da soğuk su hazırdır. Kahve ya da çay hazırlanır, kalktıktan hemen sonra içilen uyarıcı içeceklerdir bunlar; bir önceki gün kirletmiş olduğu çizmeler, potinler, kauçuk ayakkabılar (birçok çift) üzerinde bir tek toz zerreciği bile kalmayacak şekilde temizlenmiş, ayna gibi parlıyordur. Bir önceki gün giyilen giysiler bile yalnız yaz kış değil, ilkbaharda, sonbaharda, yağışlı günlerde, sıcaklarda, rutubetli günlerde temizlenip giyilir hale getirilirler. Düğmeli ve ilikli iç çamaşırları bu iş için özel tutulan kişiler tarafından yıkanıp ütülenir ve katlanır. Erkek faal biriyse erken saatte, örneğin sabah saat yedide kalkar, ama yine de bütün bu işleri yapanlardan iki üç saat sonra. Bundan başka, günlük giysiler ve gece örtünülecekler için yapılan hazırlıklar, ayrıca sabah giyilen çoraplar ve giysiler var. Sabahlık, terlikler, sonra elini yüzünü yıkamak, temizlenmek, taranmak gelir, bunun için de birçok tarak ve fırça kullanılır ve bol miktarda su harcanır (birçok İngiliz, özellikle de kadınlar nedendir bilmem, çok sabun kullanmaktan ve su harcamaktan gurur duyarlar). Sonunda kişi giyinir, özel bir aynanın ya da hemen her odada bulunan aynaların karşısında taranır.

Sonra kendisine gerekli şeyleri alır: Bir kelebek gözlüğü, bir gözlük daha, sonra bunları cebine koyar: Sümkürmek için temiz bir mendil, zincirli bir cep saati, her yerde bir duvar saati bulunduğu halde; paranın her türlüsünü, bozuk paraları aradığında kolay bulsun diye küçük özel bir para çantasına koyar, adını yazma zahmetine girmesin diye adı basılı çek defteri, bir not defteri, bir kalem, vb.

Kadının tuvaleti daha karmaşıktır: Korse, başlık, mücevherler, küçük kurdeleler, küçük ipler, firketeler, saç tokaları, broşlar, vb.

Bu hazırlıklar bittikten sonra gün genelde bir kahvaltıyla başlar; bol miktarda şekerle birlikte kahve ya da çay içilir, birinci sınıf undan yapılmış küçük ekmekler tereyağı ve jambonla yenir. Erkekler çoğu zaman sigara ya da puro tüttürür-

ken günlük gazeteyi okurlar; bulundukları odayı kirlettikten sonra, temizleme işini başkalarına bırakarak büroya ya da kendi işlerine giderler, arabayla dolaşırlar; öğle yemeğinde iso genellikle oldurulmuş hayvanları, kuşları, balıkları yerler; akşam yemeğinde ise, iki ya da üç tabak yemekten sonra sırra meyve ve tatlılara gelir, sonra da kahve. Daha sonra iskambil oyunları, müzik, tiyatro, parlak ya da kısık mum, gaz ya da elektrik ışığı altında yumuşak koltuklarda yapılan okumalar ya da sohbet; sonra yine çay, yine yemek, yine çorba, sonra temiz çarşafları tandırda ısıtılmış ve gece kapları temizlenerek geceye hazırlanmış yatak odasına gidip yeniden yatmak. Yumuşak karakterli mazbut bir adamın günü böyle geçer: bu adamın hoş olmayan alışkanlıkları yoktur; bu iyi ahlâklı bir adamdır.

Aslında başkalarına iyilik yapan insanın ahlâki bir yaşamı vardır; böylesi bir yaşantıya alışmış biri nasıl iyilik yapabilir? İyilik yapmadan önce kötülük yapmayı bırakması gerekir, çoğu zaman farkında olmadan başka insanlara yaptığı kötülüklerin hepsini bir sayın, o zaman onun amacından daha ne kadar uzak olduğunu göreceksiniz.

Marc-Aurèle'in yattığı gibi, yerde paltosunun üzerinde yatmak onun için hem fiziksel hem ahlâki açıdan daha sağlıklı olurdu. Bu şekilde çevresindekilere verdiği onca sıkıntının ve neden olduğu angaryanın önüne geçmiş olurdu. Daha erken yatıp daha erken kalkabilir; böylece gece etrafı aydınlatma işiyle, sabah da perdelerle uğraşmak zorunda kalınmazdı. Gün boyu üzerinde taşıdığı gömlekle yatabilir, parke ve avluda yalın ayak dolaşabilir, kuyu suyuyla yıkanabilir, kasacası kendisi için bütün bu işleri yapanlar gibi yaşayabilirdi. Bütün bu işlerin ne gibi sıkıntılara yol açtığını bilmektedir. Peki öyleyse, böyle bir adam lüks yaşantısını bırakıp da nasıl iyilik yapacaktır?

Bu sözlerin düşmanca ve soğuk bir sessizlikle karşılanacağını bile bile aynı şeyi tekrarlamaktan kendimi alamıyorum.

Bütün bu konfordan yararlanan orta sınıfa mensup ahlâklı bir adam -kaprisleri uğruna yirmi dört saatte yüzlerce

iş gününü harcayan yüksek sosyetedeki insanlardan söz etmiyorum- yararlandığı bu rahatlıkların, üst sınıftan insanlara yarayacak nesneleri üretmek için maden ocaklarında, fabrikalarda, işletmelerde, karasaban başında düzelmeyen bir yaşamın ağırlığıyla ezilen, sarhoş, sefih, yarı vahşi ve cahil olarak ölen işçilerin emeğinin ürünü olduğunu bilerek rahat yaşayamaz. Bunları yazan ben, bunları okuyan sizler, kim olursanız olun, sizin de benim gibi yeterince, hatta bolca ve zenginçe yiyeceğiniz vardır, temiz havanız, yaz ve kış giysileriniz, her çeşit eğlenceniz, özellikle de gün boyu bolca boş zamanınız vardır, geceleri tam olarak dinleniyorsunuzdur da; yanıbaşımızda ise, ne yeterli yiyeceği, ne sağlıklı bir barınağı, ne yeterince giysisi ve eğlencesi olan emekçi halk vardır, bu halkın, boş zamanı bir yana dinlenecek zamanı bile yoktur. İşten bitkin düşmüş bu yaşlılar, kadınlar, çocuklar uykusuz geçirdikleri geceleriyle, hastalıklarıyla, tüm yaşamları boyunca bizim için çalışır, lüks ve konfor için gerekli nesneleri üretirler, bizler için bir gereksinimden çok bir fazlalık olan bu şeylere onlar sahip değildirler.

Bunun içindir ki, ahlâklı bir kişi, -bir Hıristiyan demiyorum, insanlığın ya da sadece adaletin dostu olan biri- yaşantısını değiştirir ve emekçiler tarafından bu koşullarda üretilen lüksten vazgeçer.

İnsan, tütün üreten kendi benzerlerine gerçekten acıyorsa, yapacağı ilk iş sigara içmeyi bırakmak olmalıdır, çünkü sigara içmeye devam ederek tütün üretimini desteklemiş olmakla kalmaz, aynı zamanda kendi sağlığını da bozar.

Aynı şeyi öteki lüks tüketim malları için de söylemek mümkün. Ekmek üretimindeki zorlu işe karşın insan ekmeksiz yapamıyorsa, koşullar değişmediği sürece ekmeği zahmetsiz elde edemeyecektir. Boş ve yararsız şeyler söz konusu olduğunda, bunları üreten hemcinsimize acıyorsak bu alışkanlıklarımızdan vazgeçmekten başka yapacağımız bir şey yoktur.

Ama günümüz insanları böyle düşünmüyor; sıradan bir insanın doğal olarak aklına gelebilecek bahanenin dışında, türlü türlü bahaneler buluyorlar. Onlara göre, lüksten vazgeçmek tamamen gereksizdir; emekçilerin duygusu paylaşı-

labilir, onların yararına konuşmalar yapılabilir, eserler yazılabilir, aynı zamanda emekçiler için zararlı olan çalışmadan yararlanmaya da devam edilebilir.

Bazı kişiler emekçilerin ölümcül çalışmalarından yararlanılabileceğini söylüyor, çünkü yararlanılmazsa o zaman başkaları bundan yararlanacaktır. Bu bahane bana şunu anımsatır: Zararlı olsa da şarap, içilmesi gereken bir içkidir, siz içmezseniz, bu zararlı içkiyi başkaları içecektir.

Bazıları da, emekçiler tarafından üretilen lüks tüketim mallarından yararlanmak emekçilerin de yararınadır diyor, çünkü bunun için onlara para veriyoruz, kısacası yaşama imkânı sağlıyoruz; sanki bizler için gereksiz, onlar için zararlı olan bu ürünlerin üretiminden başka bir imkân onlara sağlanamazmış gibi.

En yaygın olan üçüncü bir görüşe göre ise, insanın icra ettiği her meslek -memurluk, papazlık, çiftçilik, fabrikatörlük, tüccarlık- işbölümünü sağladığından yararlıdır, sözde ekonomistlerin işine gelen bu görüşe göre, önemli olan emekçilere emeklerinin karşılığını tam olarak vermektir.

Biri Devlet'in, bir diğeri Kilise'nin, bir üçüncüsü bilimin, bir dördüncüsü sanatın, bir beşincisi Devlete, Kiliseye ve sanata hizmet edenin hizmetindedir ve hepsi de insanlara verdiklerinin onlardan aldıklarını karşıladığına tam olarak inanmaktadır.

Bununla birlikte, karşılıklı erdemler konusunda bu insanların görüşlerini dinleyecek olursanız, her biri aldığının karşılığını vermekten uzaktır. Memurların iddiasına göre mal sahiplerinin giderleri ile gelirleri birbirini tutmuyor; mal sahipleri de aynı şeyi tüccarlar için, tüccarlar da memurlar için iddia ediyorlar vb. Ama bu onların keyfini kaçırmıyor, her biri, başkalarından onlara verdiği emek oranında yararlandığını, başkalarını ikna etmeye devam ediyor. Bundan şu sonuç çıkmaktadır; ücretleri emeğe göre değil de, sözde emeği ücretlere göre ölçüyorlar. İşte öne sürdükleri bunlar, ama aslında bu aklanmaların işbölümü ilkesine göre hiç de inandırıcı ve emekçilerin yararına olmadığını ve emekçileri sömürdüklerini tam da başka türlü yapamamaları nedeniyle çok iyi

biliyorlar. Aynı zamanda ahlâkça öyle bozulmuşlar ki bütün bunlardan vazgeçemiyorlar.

Bütün bunlar insanların ahlâki bir yaşam için gerekli niteliklerı aşama aşama elde etmeden ahlâklı bir yaşantının sürülebileceğine inanmalarından ileri geliyor.

Bu niteliklerin birincisi perhizdir, insanın kendisini bir şeyden yoksun bırakmasıdır.

Sekiz.

İnsanın kendisini bir şeyden yoksun bırakmadan ahlâklı bir yaşam sürmesi mümkün değildir. Ahlâklı bir yaşama ulaşmak için bu erdeme sahip olmak gerekir.

Bir erdem merdiveninde, insan öteki basamaklara çıkmak istiyorsa, işe bu merdivenin ilk basamağından başlamalı. İnsanın erdemli olmak yolunda ilk adımı, erdem eskilerin dediği gibi sağduyulu olmak ya da nefsine hakim olmayı öğrenmektir.

Ancak bu erdeme kendiliğinden bir defada ulaşılamaz; bu erdeme aşama aşama sahip olunabilir.

İnsanın kendisini bir şeyden yoksun bırakması insanın şehvet düşkünlüğünden kurtulup bilgeliğin yoluna girmesi demektir; insanın sayısız tutkusu vardır, bu tutkularla yararlı bir şekilde mücadele etmesi için işe bütün öteki karmaşık tutkuları doğuran, öncekilerinin sonucu olanlardan değil, temel tutkulardan başlaması gerekir.

Aşırı süslenme, oyunlar, zevkler, gevezelik, merak gibi karmaşık tutkuların yanı sıra aylaklık, oburluk, şehvet düşkünlüğü gibi daha temel tutkular da vardır.

Tutkulara karşı mücadelede işe sondan, kısacası karmaşık tutkulardan başlamamalı; işe öteki tutkuların kaynağı olan tutkulardan ve bu tutkuların doğasından kaynaklanan belirli bir derecelenme sırasına ve bilgelik geleneğine göre başlamalıdır.

Obur insan tembelliğe karşı mücadele edemez, aylak biri aynı zamanda obur bir insansa kadın tutkusuna karşı mücadele edecek gücü kendisinde hiçbir zaman bulamaz. Bunun

içindir ki, bütün öğretilerin işaret ettiği gibi, perhiz, önce oburlukla mücadele ederek oruç tutmakla başlar.

Toplumumuzda bu birinci erdem tamamen unutulmuş durumdadır, ayrıı şekilde bu erdeme hangi aşamalardan geçilerek ulaşılacağı da bilinmiyor; oruç ise tamamen terk edilmiş durumda; oruç tamamen yararsız, aptalca bir boş inanç olarak görülüyor.

Bununla birlikte, nasıl insanın kendisini bir şeyden yoksun bırakması ahlâklı yaşamın birinci koşulu ise, insanın kendisini bir şeyden yoksun bırakmasının birinci koşulu da oruçtur.

İnsan oruç tutmadan iyi olmayı arzulayabilir, iyilik yapmayı hayal edebilir; ama bu gerçekte ayakta durmadan yürümek kadar imkânsız bir şeydir.

Oburluk, sefih bir yaşantının ilk belirtisidir ve ne yazık ki, çağımız insanlarının çoğunluğunun en belirgin özelliğidir.

Çağımız toplumunda insanların bedenlerine ve yüzlerine bir bakın: Sarkık çene ve yanaklarıyla bütün bu yüzler, yağ toplamış kol ve bacaklarıyla, çıkıntılı göbekleriyle size sefih bir yaşantının ipuçlarını veriyorlar. Başka türlü nasıl olabilirdi ki? Yaşamlarının temel nedenini kendinize bir sorun? Ne kadar garip görünürse görünsün, asıl çıkarlarımızı gizlemeye alışmış olan bizler, bunun için seve seve hile yapıyoruz, toplumumuzdaki insanların çoğunluğunu harekete geçiren temel neden damak tadı, yemek zevki ve gözüdoymazlıktır. Gözüdoymazlık öyle sanıyorum ki, en yoksulundan en zengininе kadar her insanın yaşamının temel zevki, temel amacıdır. Emekçi halk, imkânları kendisini bu tutkuya vermeye engel olduğu oranda istisna oluşturabilir. Zaman ve imkân buldukça ilk fırsatta, üst sınıflardaki insanlar gibi, kendisine en lezzetli yemeklerden ve içeceklerden alıp yiyebildiği, içebildiği kadar yer ve içer.

Yedikçe kendisini sadece mutlu değil, güçlü ve sağlıklı hisseder. Yüksek sınıfların yiyecek konusunda görüşleri böyle olduğundan o da böyle düşünmeye başlar.

Bu zenginlerin yaşantılarına bir bakın; onların konuşmalarına kulak verin. Onları hangi önemli konu ilgilendiriyor!

Felsefe mi, bilim mi, sanat ve şiir mi, zenginliklerin bölüşümü sorunu mu, halkın refahı mı, gençliğin eğitimi mi? Gerçekte bütün bunlar çoğunluk için lakırdıdan başka bir şey değildir. Bütün bunlar onları ancak, mideleri doluyken, daha fazla yemek yiyemedikleri zaman, yemek ile gerçek uğraşları arasında şöylesine ilgilendirir. Erkek ve kadınların asıl uğraşı, özellikle de ilk gençlik çağları geçtikten sonra yemek yemektir. Nasıl yemeli? Ne yemeli? Ne zaman yemeli? Nerede yemeli?

Yeme içmesiz bir eğlence, sofrasız bir açılış töreni yapılmaz.

Yolculara bir bakın! Bu onlarda daha belirgin bir şekilde göze çarpar. Müzeler, kütüphaneler, parlamento. Ne ilginç! Peki nerede yemek yiyeceğiz? En iyi yemek nerede bulunur? Çiçeklerle süslü bir masada yemek yemek için bir araya gelmiş, süslenmiş, kokular sürünmüş insanlara bir bakın; nasıl da sevinçle ellerini ovuşturuyor ve gülümsüyorlar!

İnsanların çoğunluğunun ne arzuladığını öğrenmek için ruhlarının derinliklerine inilebilseydi, bunun iştah olduğu görülürdü. Çocukluktan beri verilen en büyük ceza nedir biliyor musunuz? Katıksız ekmek ve suya mahkûm edilmek! Emeği karşılığında en iyi ücreti alan uşak kimdir biliyor musunuz? Aşçı!

Ev hanımının en büyük endişesi nedir? Orta sınıftan ev kadınları arasında yapılan konuşmaların çoğu ne üzerinedir? Yüksek sosyetede yapılan konuşmalar bu konu üzerine değilse, bu onların daha eğitimli ya da daha yüce uğraşlarla meşgul olduklarından değil, yalnızca bu işlerle uğraşan kâhya kadınları olduğundandır. Kâhya kadına sahip olma ayrıcalığını ellerinden alın, o zaman kaygılarının neler olduğunu göreceksiniz. Her şey yiyecek konusunda düğümleniyor; çulluğun fiyatı nedir, en iyi tatlı pasta nasıl yapılır, en iyi kahve nasıl hazırlanır. İnsanların bir araya gelme nedenleri ne olursa olsun, ister vaftiz, evlilik, cenaze, bir kilisenin vakfedilmesi, bir yolcuyu uğurlama, karşılama, bayrak töreni, doğum günü, büyük bir bilginin, bir düşünürün, bir ahlâkçının ölüm ya da doğum günü olsun, herkes bilir ki, onları bir ara-

ya getiren bu yüce amaçlar değildir, bu sadece bir bahanedir, onları bir araya getiren iyi yiyip içmelerdir.

Bir bayramın birkaç gün öncesinden hayvanlar boğazlanır, seçkin seçkin yiyecekler getirtilir, aşçılar, aşçı yamakları, mutfak yardımcıları beyazlara bürünerek "çalışırlar". Ayda otuz rakı balta daha fazla ücret alan şef garsonlar emirler verir, aşçılar keser, yoğurur, yıkar, düzenler ve süslerler. Sofrayı başlar, her şeyi bir sanatçı titizliğiyle inceler ve hesaplarlar. Bahçıvan çiçekleri düzenler; bulaşıkçılar bulaşık yıkar. bütün bir insan ordusu çalışmaktadır: binlerce günlük emek harcanır ve bütün bunlar da vefat etmiş büyük bir adamın ya da dostun anısına veya iki gencin birleşmesini kutlamak için yapılır. Orta ve aşağı sınıflarda da durum aynıdır. Cimrilik bir araya gelmenin gerçek amacının yerine geçer, öyle ki, Yunanca ve Fransızcada evliliği ve şöleni belirtmek için aynı "düğün" sözcüğü kullanılıyor. Emekçiler dünyasında ise, bu duygular en azından gizlenmeye çalışılmıyor. Zenginler ise tersine, bu *agape*'leri (şölen) adet ve görgü kurallarını yerine getirmek için yapıyormuş gibi görünürler. Yemek yemek onlar için angarya sanırsınız, ama özel yemekler yerine daha sade, örneğin haşlanmış bir şeyler vermeye kalkarsanız bunun nasıl bir gürültü koparacağını görürsünüz; bu da gerçekte oburluğun her şeyden önce geldiğini gösterir. İhtiyaçları gidermenin de bir sınırı vardır, ama zevkin sınırı yoktur. İnsanın karnını doyurması için, ekmek, bulgur ya da pilav yemesi yeterlidir; oysa zevk söz konusu olduğunda soslarda, başka bileşimlerin sınırı yoktur.

Ekmek gerekli ve yeterli bir yiyecektir. Çok çalışmalarına rağmen sadece ekmekle beslenen milyonlarca insanın güçlü ve sağlıklı olması bu gerçeği kanıtlıyor. Ekmeği başka bir katkıla yemek iyidir, daha iyisi ekmeği et suyuna batıp yemektir, daha da iyisi bu et suyuna çeşitli sebzeler katmaktır; et yemek de iyidir, haşlanmış olarak değil de, tereyağı ve hardalda kızartılmış ve üzerine kırmızı şarap dökülmüş eti yemek zevklidir. Aç olunmadığı halde üzerine beyaz şarap dökülmüş soslu balık da yenilebilir. Öyle görünüyor ki artık

yağlı sıcak yemekler yenemeyecek duruma gelinmiştir, ama tatlı yenilebilir: Yazın dondurma, kışın komposto, reçel vb. İşte size sade bir yemek. Bu yemek zevki daha da artırılabilir; bundan da geri kalınmaz: İştahı açacak mezeler, ara yemekler, lezzetli, bin bir çeşit yiyecek, göz zevkine hitap eden çiçekler, süsler ve kulağa hoş gelen müzik eşliğinde.

İşin tuhafı, Tanrısal öfkeyi üzerine çeken Baltazar'ın şöleninin bile yanında hiç kaldığı bu sofraların başına geçip her gün bu şekilde yemek yiyen insanlar, buna karşın ahlâklı bir yaşam sürdürdüklerine safça inanırlar.

.Dokuz.

Ahlâklı bir yaşamın koşulu oruç tutmaktır; ancak oruçta olduğu gibi perhizde de insan neyle başlamalıyım diye soruyor. Nasıl oruç tutmalıyım? Ne yemeli? İki yemek arasındaki süre ne olmalı? Nasıl ki ciddi bir işle yöntemsiz bir şekilde uğraşılamaz, aynı şekilde perhiz yapmaya nereden başlanacağını bilmeden oruç tutulamaz. Yöntemli bir şekilde oruç tutmak düşüncesi çoğu kişiye gülünç, aptalca gelebilir.

Manastır çileciliğine karşı olan bir İncil öğreticisinin bana gururla şöyle dediğini anımsıyorum: "Bizim Hıristiyanlığımız oruç tutmaya ve kendini bir şeyden yoksun bırakmaya değil, bifteğe dayanıyor; genellikle Hıristiyanlık ve erdem biftekle birliktedir."

Her türlü putperest ya da Hıristiyan kılavuzdan yoksun olduğumuz karanlık dönemlerde, yaşantımıza öyle çok yabanıl, ahlâk dışı kavram girdi ki, özellikle de ahlâklı yaşama ilk adımın atıldığı konularda -hiç kimsenin dikkatini çekmeyen yiyecek sorunlarında- Hıristiyanlık ve erdemin biftekle uyumu konusundaki bu çılgınca ve küstahça iddiayı anlamakta zorluk çekiyoruz.

Bu iddianın korkunçluğunun farkında değiliz, çünkü bakıyor ama görmüyoruz, işitiyor ama duymuyoruz. İnsanın ne kadar kötü olursa olsun alışamayacağı koku yoktur. Kayıtsızlıkla bakamayacağı bayağılık, katlanamayacağı gürültü yoktur. Öyle ki, insan henüz bütün bunlara alışmamış olan-

bari seyin arkiliyorsağını fark etmez. Aynı şey ahlaki alanda da geçerlidir.

Son zamanlarda, bulunduğum Tula kentinin mezbahalarına gittim. Bu mezbahalar öteki büyük kentlerde olduğu gibi, kesilen hayvanlar daha az acı çekecek biçimde, modern tarzda inşa edilmiş.

Uzun süre önce şahane *Ethics of Diet* kitabını okurken vejetaryenizm sorununun özünü yerinde görüp incelemek amacıyla mezbahaları ziyaret etmeyi düşündüm; ama her defasında kesinlikle karşılaşacağım ve önlenmesi imkânsız bir acıya tanık olmanın getireceği bir rahatsızlık yüzünden bu ziyareti hep erteledim.

Geçtiğimiz günlerde Tula'ya giderken bir kasaba rastladım. Meslekte daha yeni biriydi, görevi, ilk bıçak darbesini atmaktı. Kendisine, keserken hayvana acıyıp acımadığını sordum.

Bana, "Neden acıyacak mışım? Bunu yapmak gerek." diye cevap verdi.

Ona et yemenin hiç de gerekli olmadığını, yalnızca bir lüks olduğunu söyleyince, ancak o zaman bunun üzülecek bir durum olduğunu kabul etti. "Ne yapalım, insanın ekmeğini kazanması gerek," dedi, "önceleri öldürmekten korkuyordum; babam hayatında bir tavuk bile kesmemiştir."

Gerçekten de, Rusların çoğu öldürmek istemezler, acırlar ve bu duygularını da "korkmak" sözcüğü ile ifade ederler. O da, *korkuyordu*; ama korkmaktan vazgeçmişti; en büyük kesimin cuma günleri yapıldığını ve akşama kadar sürdüğünü söyledi.

Şu yakınlarda orduda kasaplık yapan bir askerle aramda bir konuşma geçti; hayvan kesmenin acınacak bir şey olduğu konusunda yaptığım uyarıya o da şaşırdı ve bunun gerekli bir alışkanlık olduğunu söyledi, ama sonunda acınacak bir şey olduğunu kabul etti ve şunu ekledi:

Özellikle de yazgısına boyun eğmiş ve insanlara alışmış olan zavallı hayvanı güven içinde yürürken görmek gerçekten acınacak bir durum!

Bu korkunç bir şey! Korkunç olan hayvanların acı çekme-

si, ölmesi değil, insanın hiç ihtiyacı yokken kendisi gibi bir cana sahip olan hayvanlara karşı duyduğu sempati ve acıma hissini içinde bastırıp onlara karşı şiddet uygulayarak zalimleşmesidir. Oysa insanın yüreğinde bir canlı varlığı öldürmeme duygusu çok derindir!

Günün birinde Moskova'dan dönerken, ormana odun kesmeye giden arabacılar bizi yanlarına aldılar. Büyük Perşembe günüydü. Güçlü, kaba saba arabacıyla birlikte arabanın ön tarafında oturuyordum. Arabacı içkici bir köylüydü. Bir köyden geçerken, yağlı, pespembe bir domuzu kesmek için evden çıkardıklarını gördük. İnsan çığlığını andıran bir sesle umutsuzca bağırıyordu; domuzu, tam biz önlerinden geçerken kesmeye başladılar. Adamın biri domuzun boğazını kesiyordu. Domuzun çığlığı daha güçlü ve tiz çıktı; hayvan adamın elinden kurtulup kanlar içinde koşmaya başladı. Miyop olduğum için ayrıntıları göremedim; sadece insana benzeyen pembe bir vücut gördüm ve umutsuz çığlıkları duydum. Arabacı ise her şeyi görüyor ve bakışlarını çevirmeden seyrediyordu. Domuzu yakaladılar, yere devirip işini bitirdiler. Çığlık sesi kesilince arabacı derin bir iç çekti ve:

- Bunun hesabını vermeyecekler mi? dedi.

Bu inleyiş insanın öldürme karşısında duyduğu derin tiksintiyi çok güzel ifade ediyor. İnsanın gözüdoymazlığının desteklenmesi, bu davranışın Tanrı tarafından kabul gördüğünün iddia edilmesi, özellikle de alışkanlık haline getirilmesi insandaki bu doğal duyguyu tamamen dumura uğratıyor.

Bir cuma günüydü. Tula'ya mezbahaya gidiyordum, yolda duyarlı ve iyi bir insan olan bir dostuma rastladım, kendisinden bana eşlik etmesini istedim. Beni şöyle yanıtladı:

-Oldukça organize bir şekilde çalıştıklarını duydum, görmek isterdim, ama hayvanları kestikleri sırada orada hazır bulunmak istemem.

- Peki neden? Ben özellikle bunu görmek istiyorum; bir insan et yiyorsa, gidip yediği o hayvanın nasıl öldürüldüğünü de görmelidir.

- Hayır hayır, bakamam.

Dikkat edilecek bir başka nokta da, bu adamı aynı zamanda avcıydı, yani bizzat kendisi hayvanları öldürüyordu.

Mezbahaya vardık. Girişte, marangozhanedeki keskin tutkal kokusuna benzer, çürümenin getirdiği ağır ve iğrenç koku duyuluyordu.

İlerledikçe koku daha yoğunlaşıyordu. Kırmızı tuğlalardan yapılmış yapı büyük, kubbeli ve yüksek bacalıydı. Araba kapısından içeri girdik. Sağda, bir çitle çevrili yaklaşık çeyrek hektarlık bir avlu vardı, haftanın iki günü satılan hayvanlar buraya doldurulurlardı. Avlunun diğer ucunda kapıcı kulübesi bulunuyordu. Solda sivri kemerli kapıları olan iki hangar vardı, yer ziftlenmişti, kesilen hayvanların asılacağı özel aletler yerleştirilmişti.

Barakanın sağında, adaleli kollarının üzerinden gömleklerinin kanlı kollarını sıvamış altı kasap, kanlı önlükleriyle bir sıranın üzerinde oturuyordu. İşlerini yarım saattir bitirmiş olduklarından o gün hangarı boş gördük. Her iki yanda da kapılar açık olmasına karşın sıcak kan kokusu genzimizi yakıyordu; parke tamamen kahverengiye bürünmüş, parke aralıklarında mıhlaşmış kan birikmişti.

Kasaplardan biri hayvan kesiminin nasıl gerçekleştiğini anlattı ve bu işlemin yapıldığı yeri gösterdi. Onu pek iyi anlayamadım ve hayvan kesimi hakkında yanlış ama korkunç bir kanıya vardım; çoğu zaman olduğu gibi gerçeğin, hayal gücümün yarattığından daha az bir etki yaratacağı duygusuna kapıldım, bu yanlıştı.

Bir daha ki sefere mezbahaya vaktinde geldim; Pentekost Bayramından önceki cuma günüydü, sıcak bir haziran günü; keskin tutkal, kan kokusu ilk ziyaretimden daha yoğundu, tam iş zamanıydı, küçük toprak avlu hayvanlarla doluydu, hayvanların bir kısmı da kesim salonuna bitişik hangarda bulunuyordu.

Caddede okuzlerin, danaların, ineklerin yüklendiği arabalar duruyordu. İyi atlar koşulmuş, içine canlı sığırlar yüklenmiş arabalar yanaşıyor ve yüklerini boşaltıyorlardı. Mezbahadan ise, kesilmiş sığırlar; sığırların gövdelerinden ayrılmış sanayi bağları, kanlı akciğerleri, kahverengi karaciğerle-

ri ve araba sarsıldıkça yere doğru sarkan ayaklarıyla arkalarından izler çizerek öteki arabalar çıkıyordu. Etraftaki çit üzerinde hayvan tüccarlarının at eğerleri duruyordu. Uzun redingotlu bu tüccarlar ellerinde kamçıları, avluda geziniyor ya da katranla kendi hayvanlarını işaretliyorlardı; hayvanların avludan hangara, hangardan da kesim salonuna aktarılmalarını seyrederken fiyat konusunu konuşuyorlardı.

Herkes gözle görülür biçimde para sorunuyla ilgiliydi, bu hayvanları öldürmek iyi mi ya da kötü mü sorusu onları, toprağa dökülen kanın kimyasal bileşimi konusu ne kadar ilgilendiriyorsa o kadar ilgilendiriyordu.

Avluda hiç kasap yoktu, hepsi iş başındaydı. O gün yaklaşık yüz sığır kesildi.

Kesim salonuna girdim ve kapının kenarında durdum; bunun nedeni, içerinin, hayvanların yerini değiştirmeleri yüzünden oldukça sıkışık olması, ayrıca yukarıdaki kasapların kanlar içinde çalışırken etrafa kan saçmalarıydı. İçeri girmiş olsaydım, her yanım kan içinde kalacaktı.

O sırada bir hayvanı çengele asıyorlardı, bir başkasını rayın üzerinden kaydırıyorlardı, bir üçüncüsü ise, kesilmiş bir sığırdı. Beyaz ayakları havaya dikilmiş, yerde yatıyordu, kasap da derisini yüzmekle meşguldü. Girdiğim kapının tam karşısındaki kapıdan iki adam, oldukça besili kızıl bir sığırı sürükleyerek içeri sokuyordu. Kapıyı geçer geçmez, kasaplardan biri uzun saplı baltasıyla hayvanın boynuna vurdu. Hayvan sanki dört bacağı birden kesilmişçesine bütün ağırlığıyla karnı üzerine düştü, hemen ardından yana dönüp ayakları ve böğrü seğirir gibi çırpınmaya başladı. O sırada kasaplardan biri üzerine atıldı ve ayaklarıyla destek alarak boynuzlarından tuttu, sonra bütün gücüyle başını yere doğru eğerken başka bir kasap da hayvanın boğazını kesti; yarılan yerden koyu kırmızı bir kan oluk gibi fışkırdı, bu kan, üstü başı kana bulanmış bir çocuk tarafından metal bir kaba toplandı. Bu süre boyunca öküz başını sallamayı ve ayaklarını çırpmayı bırakmadı. Kabın çabucak kanla dolmasına karşın hayvan hâlâ yaşıyor ve ayaklarıyla havayı dövmeye devam ediyordu, kasaplar ise, biraz uzakta durmaya özen gösteriyorlardı. Kap

dolar dolmaz çocuk kabı başının üzerine koyup albümin fabrikasına götürdü. o sırada başka bir çocuk, başka bir kapla gelip onun yerini aldı, bu kap da dolmaya başladı; ne var ki, okka umutsuzca debelenmeye devam ediyordu. Kan durur durmaz, kasap hayvanın başını kaldırıp derisini yüzmeye başlade, hayvan hâlâ debeleniyordu. Başı deriden tamamen sıyrıldığında beyaz toplardamarların ortaya çıktığı kıpkırmızı bir hal almıştı. kasapların verdikleri biçimi alıyordu. Derisi bir yandan sarkıyor, hayvan debelenmeye devam ediyordu. Bir başka kasap, sığırın ayağını tuttu, onu kırdı ve sığırdan ayırdı. Hayvanın öteki bacaklarında ve karnında seğirmeler hâlâ devam ediyordu; daha sonra hayvanın geri kalan bacaklarını da kestiler ve aynı sığır sahibine ait öteki sığır ayaklarının bulunduğu kaba attılar. Sonra hayvanı makaralı çengele sürükleyip astılar. Hayvandaki hayat emaresi ancak o zaman kesildi.

Bulunduğum kapıdan bu şekilde bir ikinci, bir üçüncü ve bir dördüncü sığırın kesimine tanık oldum. Hepsinde de aynı yöntemi uyguluyorlardı; arka kısmı titrerken dili dişleri arasına kıstırılarak boynuna vuruluyordu. Aradaki tek fark, kasabın, hayvanın düştüğü ilk yerde darbeyi hemen indirememesinde yatıyordu; kasabın can alıcı noktayı kaçırdığı oluyordu, bunun üzerine sığır kan içinde çırpınıyor, böğürüyor ve kasabın elinden kurtulmaya çalışıyordu. O zaman onu parçaladıkları yere götürüp ikinci bir balta darbesi daha indirip işini bitiriyorlardı

Arkadan dolaşıp hayvanları içeri soktukları karşıdaki kapıya gittim; burada, aynı şeyleri yeniden ama bu defa daha yakından ve daha net bir şekilde görme imkânı buldum. Özellikle öteki kapıdan göremediklerimi gördüm. Hayvanları içeri sokmak için kullandıkları yöntemleri gördüm. Hangardan alınan her sığır, boynuzlarına bağlanan iple çekilmeye çalışılıyordu. kan kokusunu alan sığır bazen direnmeye başlıyor, böğürüyor ve geriye kaçmaya çalışıyordu; iki adamın bile her sığırı çekemediği oluyordu; onun için, her defasında, kasaplardan biri yaklaşıyor, sığırın kuyruğunu eliyle büküp kırdığında ancak o zaman hayvan ilerliyordu.

Bir hayvan sahibinin sığırları kesildikten sonra, sıra bir başka hayvan sahibinin sığırlarına geliyordu.

Bu yeni sıradaki ilk hayvan bir boğaydı. Beyaz bacaklı, alımlı, gürbüz, ak benekleri olan kara bir boğaydı. Hayvan genç, adaleli ve güçlüydü. İpi çektiler, hayvan başını eğdi ve kararlı bir biçimde durdu; arkasında yürüyen kasap, bir makinistin körüğün sapını tutması gibi hayvanın kuyruğunu tuttu ve çevirdi, kıkırdağın çatırdadığı duyuldu, boğa bunun üzerine öne doğru atıldı, ipi tutan insanları yere devirdi, yeniden durdu ve ateş gibi gözleriyle yandan baktı; kuyruğu yeniden çatırdadı; boğa öne atıldı ama bu defa bulunması gereken yere gelmişti, aldığı yanlış darbe sonunda hayvan şiddetlice başını salladı, böğürdü ve kan içinde kaçışarak kapıya doğru hamle yaptı. Kapıda bulunanlar hemen kenara çekildiler; ancak kasaplar bu gibi şeylere alışık olduklarından tehlike karşısında kazandıkları yüreklilikle ipi sıkıca tuttular, sonra kuyruğu bükmeye devam ettiler, boğa yeniden kendisini salonda buldu. Boğayı kesim yerine sürüklediler; artık kaçmak mümkün değildi. Kasap çabucak, tüylerin yıldız ışınları gibi birbirinden ayrıldığı yeri kana rağmen buldu, ayarladı, vurdu ve hayat dolu o güzelim hayvan, derisi yüzülürken, kanı akarken, başı ve ayakları kesilirken can verdi. Kasap hayvanın başının derisini sıyırırken homurdanıyordu:

- Ah lanet olası, düşmesi gereken yere düşmedi ki!

Beş dakika içinde o kara baş, derisiz, kıpkırmızı bir hal almıştı. Beş dakika önce parıldayan o kara güzel gözleri, şimdi cam gibi donuklaşmıştı.

Daha sonra küçükbaş hayvanların kesildiği yere gittim; burası koyunların ve danaların boğazlandığı sıra sıra masalarla donanmış zemini ziftli çok büyük bir odaydı. Burada kesim işi sona ermişti, uzun oda kan kokusuyla dolmuştu; yalnızca iki kasap kalmıştı. Kasaplardan biri kesilmiş bir koyunu ayağından üflüyor ve eliyle de hayvanın şişen karnını sıvazlıyordu; öteki kasap, kana bulanmış önlüğüyle gençten biriydi, sigara içiyordu. Benim arkamdan, emekli bir asker olduğu belli olan bir adam kara bir kuzuyu -kuzunun boy-

rında bir leke vardı. ayakları da bağlanmıştı. masanın üzerine yatağa yatırır gibi yatırdı. Görünüşe göre asker bu yerin yabancısı değildi. selamlaştıktan sonra patrondan izin istemese konuşmaya başladı. Sigaralı genç adam elinde bıçakla yaklaşarak, bıçağını masanın kenarıyla bilerken ancak bayram günleri izinleri olduğunu söyledi. Canlı kuzu, şişirilen ölü koyun gibi hareketsiz duruyordu, sadece kısa kuyruğunu canlı bir şekilde hareket ettiriyor ve göğsü ise her zamankinden daha hızlı kalkıp iniyordu. Asker güç sarf etmeden genç hayvanın başını masaya bastırdı. Genç kasap da konuşmaya devam ederken, kuzunun başını sol eliyle tutup boğazını kesti.

Kuzu debelendi, küçük kuyruğu kaskatı kesildi ve debelenmeyi durdurdu. Kasap, hayvandan kan fışkırırken yeniden sigarasını yaktı. Kan akmaya ve kuzu debelenmeye devam etti, konuşma ise aralıksız sürüyordu.

Peki ya her gün mutfaklarda binlercesi, başlarından ayrılmış kesik gövdelerinden akan kanlar içinde vahşi bir komiklikle kanatlarını çırparak sıçrayan tavuklar, piliçler?

Buna karşın, hassas yürekli hanımefendi, kümes hayvanının cesedini, bunu yapmaya hakkı olduğuna dair birbiriyle çelişen iki neden ileri sürerek rahatlıkla yiyor. Bu nedenlerden biri, hanımefendinin doktorunun da belirttiğine göre, onun yalnız bitkisel yiyeceklerle beslenemeyecek kadar hassas bir bünyeye sahip olması ve zayıf bünyesinin ete gereksinim duymasıdır; ikinci neden ise, hanımefendi o kadar hassastır ki, hayvanlara acı çektirmek bir yana, onların acı çektiğini görmeye bile dayanamaz.

Aslında, bu zavallı hanımefendi gerçekten zayıftır, çünkü onu insan doğasına aykırı yiyeceklerle beslenmeye ahştırmışlar; bu hanımefendi hayvanlara acı çektiremez, ama onları yiyebilir.

.On.

Bilmiyormuş gibi yapamayız, başlarını kuma gömen devekuşları değiliz; bakmadığımız zaman görmek istemedikleri-

mizin gerçekleşmediğine inanamayız. Hele de yediklerimizi görmezlikten gelmemiz daha da imkânsızdır.

Hiç değilse gerekli olsaydı, hatta en azından yararlı olsaydı, hayır böyle bir şey söz konusu bile değil.* Et yemek yalnızca hayvani hisleri, oburluğu, şehvet düşkünlüğünü, sarhoşluğu geliştirmeye yarar.

Bu sürekli olarak doğrulandığı için iyi niyetli, temiz kalpli genç insanlar, birinin diğerinden kaynaklandığını farkına varmadan hissederler, erdemin biftekle bağdaşmadığını bilirler, iyi biri olmak istiyorlarsa derhal hayvani yiyecekleri yemekten vazgeçerler.

Bununla ne ispat etmek istiyorum? Bununla insanlar iyi insan olmak istiyorlarsa biftek yemekten vazgeçmeliler mi demek istiyorum? Hiç de değil.

Yalnızca ahlâklı bir yaşantı sürmek için gerekli nitelikleri *derece derece* elde etmenin zorunlu olduğunu ve de bütün erdemlerin arasından öncelikle azla yetinme erdemini, tutkularına egemen olma iradesini elde etmek gerektiğini ispat etmeye çalışıyorum. Nefsine hakim olmaya yönelen insan doğal olarak belirli bir düzeni izleyecektir, bu düzen içinde, birinci erdem yiyecek konusunda azla yetinme olacaktır, kısacası göreli bir oruç.

İçtenlikle ve ciddi bir şekilde ahlâk yolunu izleyen bir insanın yapacağı ilk iş kendisini hayvani yiyeceklerden yoksun bırakmak olmalıdır; çünkü bu yiyeceğin oluşturduğu tutkuları, kışkırtıcı rolünü bir yana bıraksak bile, hayvani yiyecekleri yemek tek başına ahlâk dışıdır, çünkü ahlâk duygusuna ters düşen bir *davranışı*, cinayeti zorunlu kılmaktadır, buna da yalnızca açgözlülük ve oburluk meydan vermektedir.

Peki insanın hayvani yiyeceklerden kendisini yoksun bırakması neden ahlâki yaşam yolunda birinci evre olmaktadır?

Bu soruya bu kitapta, yalnız bir tek kişinin sözleriyle de-

* Bundan kuşku duyanlar bilim adamlarınca ve doktorlar tarafından kaleme alınmış, etin besin olarak gerekli olmadığını kanıtlayan kitapları okusunlar. Etin gerekliliğini savunan eski zaman doktorlarına kulak asmasınlar, çünkü onlar bunu, kendilerinden önce gelen kuşağın kabul ettiği diğer eskimiş ve modası geçmiş şeyleri savundukları gibi ısrarla, hırsla savunurlar.

ğil, ama insanlığın akıl yaşından itibaren bütün varlığı boyunca en iyi temsilcilerinin şahsında yeterince cevap verildi.

Peki hayvani yiyecekleri yemenin ahlâk dışılığı, yasaya aykırılığı o kadar uzun zamandır bilinmesine karşın bugüne kadar bu yasanın bilincine neden varılamadı? Kendi akıllarından çok, genel kanıya göre düşünen bazı insanlar bu soruyu yöneltеceklerdir. Buna verilecek yanıt şudur; her ilerlemenin temelini oluşturan ahlâkçı hareket her zaman tedricen gerçekleşir ve her gerçek hareketin göstergesi kendi sürekli niteliğinde ve sabit ivmesinde yatar.

Vejetaryen hareketi budur; bu hareket bu kitaptaki metinlerle olduğu kadar, bilincinde olmasa bile, git gide hayvani yiyeceklerden sebze ve meyve yemeye yönelen insanlığın varlığıyla da ifade edildi. Gittikçe yayılan bu hareket, kendisini bilinçli ve özel bir güçle etyemezlikte gösteriyor. Her yıl bu konuyu inceleyen birçok dergi ve kitap yayımlanmaktadır.

Hayvani yiyecekleri yemeyi reddeden insanların sayısı günbegün çoğalıyor. Özellikle Almanya, İngiltere ve Amerika'da vejetaryen otel ve kır lokantalarının sayısı gittikçe artmaktadır.

Bu hareket, etyemezlik, yalnız kendiliğinden Tanrı egemenliğine atılan önemli bir adım değil, insanın ahlâki mükemmelliğe doğru eğiliminin ciddi ve samimi bir göstergesidir de. Bu, Tanrı egemenliğinin yeryüzünde gerçekleşmesine çalışan insanları özellikle memnun etmelidir. Çünkü bu eğilim kendine özgü, değişmez ve birinci adımla başlayan bir düzeni zorunlu kılmaktadır.

Bundan sadece sevinç duyulabilir. Bu sevinç, bir binanın en üst katına çıkmak isteyen, bunun için de önce duvara tırmanmayı düşünmüş olan, ancak sonunda en basit çarenin merdivenin ilk basamağından başlamak olduğunun farkına varan bir insanın sevincine benzetilebilir.

Kitabın bu bölümü için, Tolstoy'un 1891'de yazmış olduğu *İlk Basamak* adlı eseri temel alınıp, bu eserin bir başka versiyonu olan ve 1892 yılında *Kreutzer sonatı*'nın yayımlanan *Et Yiyicilere* başlıklı yazıyla karşılaştırıldı. *Et Yiyicilere* de olup da *İlk Basamak*'ta bulunmayan paragraflar, bu bölüme eklendi. (n.)

Yavuz Selim Kaplan Avında, Nakkaş Osman

AVCILIK

• • •

Bir deyişe göre, tavşan avlamakla zaman kaybetmektense bir tavşan satın almak daha kolaydır. Kuşkusuz bir tavşan satın almak daha kolaydır; ama bu, avlanmanın yerini tutmaz, çünkü satın alınan bir tavşan, insanı ne kendini incelemesinden, ne ölümden, ne de mutsuzluktan kurtarıp başka yöne çeker; oysa avcılık, kumar, çılgın heyecanlar ve sarhoşluk, kolayca unutmayı sağlayan eğlence ve merakları içerir.

Pascal

Vicdanım! Cezasını görmeksizin hiç kimseye zarar veremeyeceğimi ve bir canlı varlığı yaralayarak aslında ruhumu yaraladığımı bana anımsat.

Mercier

• • •

Birkaç yıl önce avcılığa yeni başlayan genç bir avcı ile, avcılığın bütün ahlâk dışılığı ve acımasızlığının bilincine vararak avcılık zevkini terk etmiş olan aziz Hubert'in yaşlı bir müridi arasında geçen bir konuşmaya tanık olmuştum.

GENÇ AVCI (güvenle).- Ama avcılıkta ne gibi bir kötülük görüyorsunuz?

EMEKLİ AVCI.- Hayvanları sırf zevk için öldürmek kötü bir şeydir.

Açık, basit ve haklı olsa da bu ilkeyi ispat etmek gerçekte imkânsızdır. Genç avcı avcılık zevkini terk etmedi, hâlâ avcılık yapmaya devam ediyor. Bununla birlikte, avcılığın masum bir zevk olduğuna ilişkin kanı, onda eskisi kadar sağlam değil, vicdanı şimdiye dek zararsız olduğunu kabul ettiği bir eyleme karşı artık eskisi kadar rahat değil.

Umarım insanın avcılığa uzun süre devam etmeyeceği kesin. Bu makalenin, makaleyi okuyanlar üzerinde yararlı bir etkisi olacağını umut ediyorum. Umarım bu makaleyi birçok kişi, özellikle de gençler okur!

Bir.

Karşınıza çıkan ilk avcıya, "Sizi avcılığa çeken en önemli etken nedir?" diye sorun. "Hayvanların izini sürerek onları öldürmek zevkidir" diye cevap veren pek kimsenin çıkacağını sanmıyorum. Avcıların çoğu size, av zevki öldürmekte değil, ona eşlik eden şeylerdir diyecektir.

Başka bir avcı, "Av hayvanını öldürmek, avcılığın en büyük zevkidir denilmiyor haksız olarak" diyecektir.

"Eğer bu doğru olsaydı, avcılar mezbahaya gidip çok daha kolay bir şekilde sığırları ve tavukları boğazlarlardı. İnsanı avcılığa çeken şey hayvanların izini sürüp onları öldürmek değil, ava gidişinden gelişine dek hissettiği değişik duygular ve izlenimlerdir. Av insana tekdüze bir işle meşgulken, günlük sıkıntılarından, yaşamın klasik kaygılarından kurtulma ve bir süre için doğayla baş başa kalma imkânını sağlar. Bu uyum edilgen bir seyir ile sınırlı kalmaz. İnsan bütün canlı varlıklara egemen olan yasaya maruz kalır -yaşamak için mücadele etmek-, insan doğayla bütünleşir."

"Avcı yalnızca fiziksel gücünü, becerisini, çevikliğini, gözünün keskinliğini, kolunun titrememesini ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda ahlâki niteliklerini, yani enerjisini, cesaretini, metanetini ortaya koyar. Böylece avcı doğaya karıştığında, hareketsiz olarak hep aynı yerde geçen dünyevi yaşantısında gittikçe dumura uğrayan fiziksel ve ahlâki yeteneklerini de geliştirir."

"Bu açıdan, avcılık gençler için eğitici niteliktedir; avcılık gençlere kendilerine güvenmeyi ve yardımsız edebilmeyi öğretir. Bu, özellikle çocukluklarından itibaren güçlerini sergilemek gerektiğinde başkalarının çalışmalarına başvurmaya alışmış kişiler için yararlıdır. Üstelik av tutkusu çoğu zaman sağlığa yararlıdır, çünkü av tutkusu insanı fiziksel ve ahlâki bakımdan zararlı sürüklenmelere yani içki, kumar ve kadın tutkusuna karşı korur. Avcılığın soylu ve erkeğe yaraşır bir eğlence olarak görülme-

si boşuna değildir. Avcılığa çok eski zamanlardan beri bütün uluslarda rağbet edilmektedir."

Gözde eğlencelerini haklı çıkarmak isteyen avcıların görüşü böyledir. İlk bakışta akıl yürütmeleri sağlammış gibi görünür. Ama bu akıl yürütmeler gerçekten doğru mudur?

Uzun yıllar boyunca avcılığın ateşli bir taraftarıydım, avlanma benim için çok ciddi bir uğraştı; yalnızca pratikte iyi atıcı olmaya çalışmıyor, aynı zamanda bu işin teorisini de öğreniyordum. Beni avcılık kadar çeken başka bir şey yoktu, avda hissettiğim tatlı ve çılgınca heyecanı hiçbir şeyde hissetmedim.

Her şeye karşın, kimi zaman bu zevkin meşruluğundan kuşku duymuyor da değildim. Av zevkinden kendimi yoksun bırakmamak için türlü türlü bahaneler buluyordum. Önceleri bu bahaneler beni oyalamaya yetiyordu. Ama zamanla kuşkularım arttı ve av zevkimi zehirlemeye başladı.

Vicdanımın belli belirsiz sitemi yavaş yavaş büyüdü ve beni ciddi bir şekilde rahatsız etmeye başladı.

Gerçeğe doğrudan doğruya bakmak zorunda kaldım, işte o zaman avcılığın acımasızlığını gördüm. Şimdi, avcılığı yalnızca insanlık dışı bir eylem olarak değil, aynı zamanda uygarlaşmamış ve inandığımızı sandığımız ahlâki gelişme seviyesiyle uyum sağlamamış ilkel insanlara özgü kan dökücü bir eylem olarak görüyorum.

Ava gitmeyi bıraktım, ama uzun süre, avdan aldığım zevki her hatırlayışımda ava gitme isteğim kabardı. Tanrıya şükür, bugün bu tutkunun benim için bir anlamı yok, geçmişe sakince bakarak bütün düşüncelerimi ve izlenimlerimi toparlayabiliyorum.

İki

İlginç olan avcılık değil, avcılığın yapıldığı koşullardır deniliyor.

Bu doğru olsaydı avcının doğayla iç içe olması ona yeterdi. Bununla birlikte ne yürüyüşler, ne gemiyle yapılan yolculuklar, ne bahçe ya da tarlayla uğraşma, ne doğanın ortasın-

da yapılan başka şeyler aziz Hubert'in müritlerinin gururla övünerek söyledikleri gibi yalnızca avcılık ruhuna sahip olanların hissedebileceği o özel av zevkinin yerini alamaz.

Avcının hissettiği bu duygu ve bu duygunun uyandırdığı zevk nedir?

Bu konuda ne derlerse desinler, avcılıktaki egemen zevk hayvanların izini sürmek ve onları öldürmektir. Avcılığın bütün amacı budur, bütün çekiciliği de bundadır.

Bu çekicilik, her canlıya özgü var olma mücadelesi yasasına dahil olan avcının doğayla bütünleşmesinin bir sonucudur denebilir.

Bu açıklama, eğer insan kendi gereksinimleri için avlanmayı hakkı olabilirdi. Bu gerekçe önce zengin avcı için sonra da sıradan bir avcı için geçerli değildir; ayrıca var olma mücadelesinin insan için özel bir anlamı vardır ve avcılıkla bütünleşemez. Doğada her canlının var olma mücadelesi verdiği doğrudur. Ancak, hayvanlarda bile mücadele zayıfın güçlü tarafından boğazlanmasıyla sınırlı değildir; bu hayvanlar doğal düşmanlara karşı mücadelede de çaba ve beceri gösterirler. İklim değişikliklerine karşı barınaklar yapar ve buna benzer bir sürü uğraş içine girerler. İnsan için varlığını sürdürme mücadelesinin temel taşları ev inşa etmek, giyecek üretmek, mutlaka değilse de günlük yiyecek temini ve yiyeceğin hazırlanması kaygısıdır. İlkel durumdan uzaklaştıkça hayat mücadelesi biçimleri de yavaş yavaş değişikliğe uğramaktadır. Bu mücadelenin birinci evresi olan avcılık, hayvanların hayat mücadelesi tarzına benzemektedir. Yaşam koşullarının gelişmesiyle hayvanlara karşı sürdürülen bu bayağı mücadele anlamsız olmuştur. Günümüzde hayvan katliamı, insanın besin ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmış olsa bile, büsbütün gereksiz duruma gelmiştir; bu isteyerek bitkisel besinlerle ya da süt ürünleriyle beslenen kişilerin sayılarının gittikçe artmasıyla kanıtlanmıştır.

İşte bu nedenledir ki, avcılık günümüzde artık hayat mücadelesi için gerekli doğal bir faaliyet olmaktan çıkmıştır. İlksel yaşam tarzına isteyerek geri dönmek; şu farkla ki, avcılık ilkel insanın doğal bir uğraşıydı, uygarlaşmış modern insa-

nın bu uğraşı, onda yalnızca vicdanının reddetmiş olduğu hayvani içgüdülerini ortaya çıkarmaktan ve geliştirmekten başka bir işe yaramaz. İkna olabilmek için, av sırasında en kötü içgüdülerinin gelişip yayılmasına olanak vererek başka koşullar altında düşünmekten bile utanç duyacağı işleri yapan bir insanın tutumunu göz önüne getirmek yeterlidir.

Haklı olarak namuslu bir insana yaraşmayan bir dizi eylem ve davranışın olduğu kabul edilmiştir.

Üçkağıtçılık, kalleşlik, tuzağa düşürmek, pusu kurmak, çok sayıda kişinin bir kişiye, güçlünün zayıfa saldırısı, yavruların ailelerinden ve ailelerin yavrularından kopartılması, bütün bunlar kurbanlarının niteliğinden bağımsız olarak kendiliğinden kötü eylemlerdir. Bununla birlikte anlaşılmaz bir çelişkiyle, bütün bu kötü ve canice eylemler utanç duyulmadan, açıkça, savunmasız olan canlı varlıklara karşı yapılmaktadır, üstelik aynı şeyin insanlara karşı yapılmasına onay vermeyecek aynı insanlar tarafından. İnsanlar sanki kendi aralarında birbirlerine zarar vermemek için açık arazilere ve ormanlara gidiyor, çevrelerindeki canlılara olan kızgınlarının intikamını onlardan alarak en bayağı eğilimlerinin ortaya çıkmasına neden oluyorlar.

Hayvanın karnını deşmek, kafasını ağaca vurarak ezmek, hayvanı parçalara ayırmak gibi şeyler avcılığın en doğal hatta en zorunlu davranışlarıdır. Bununla birlikte hayvanın acıları karşısında insanın yüreğinin sızlaması son derece normaldir. Peki öyleyse avcılıkta insanlar neden hayvanlara acımak bir yana her türlü imkândan yararlanarak onları kovalamaktan, yakalamaktan ve onlara işkence etmekten utanmıyorlar? Her insan avcılıkta, haylaz çocukların sokaklarda av hayvanından sayılmayan hayvanlara karşı yaptıklarını, yani onları azarlamasına ya da döverek cezalandırmasına neden olan davranışların aynısını yapar.

Her avcı izini sürdüğü canlı varlığa karşı tutumunu incelesin; bir an için kendini onun yerine koysun, o zaman daha ileride söylediklerimin haklılığını kabul etmek zorunda kalacaktır.

Uygarlığımızın ilerlemesinden gurur duyuyoruz, uygarlığın insanoğlu yaşamın bütün alanlarındaki başarılarını büyük bir hoşnutlukla inceliyoruz, yaşamımızın en haksız ve en zalim ilkeler üzerine kurulmuş olduğunun farkında değiliz, gelecekte insanlar bugün bizim örneğin kölelik ve işkenceye karşı duyduğumuz tepkinin aynısını bu ilkelerden söz ederken gösterecekler.

Hiç kuşku yok ki, avcılık geçmişten bize kalan utançlardan en büyüğü olanı değildir, ama zamanımızdaki fütursuz gelişimi oldukça düşündürücüdür. Bundan çıkaracağımız ders şudur: Barbarca gösterilerin gerçek niteliğini gizlemeye yarayan büyük sözlerle avcılığın amacı gizlenemez. Ne var ki akıl, her türlü alçaklığı haklı çıkaracak bahaneler bulmaya hazırdır. Avcılığın masum bir eğlence olmadığı kuşkusu içime düştüğünde aynı şey benim de başıma geldi, bu zevkten kendimi yoksun bırakmak istemiyordum. O zamanlar bu en büyük eğlenceme gönül rahatlığıyla katılabilmek için ustalıkla bulduğum bahaneleri anımsadıkça utanıyorum.

Anımsadığım bu bahanelerden biri de, her hayvanın, yırtıcı olsun ya da olmasın öteki canlı varlıkları yok etmesiydi. Kurt koyunları ve tavşanları yer, tavşanlar da otla birlikte aynı yaşam şevki içinde bulunan çok sayıda böceği yer. Öyleyse, ayda bir tek hayvanı öldürerek, bu hayvanın yaşamaya devam etmesi durumunda yok edeceği birçok canlı varlığı kurtarmış olmaktayım. Bu bahaneden memnun olmuştum, bu ikna edici bir neden gibi geliyordu bana. Avlanmaya devam ettim.

Günün birinde, bir sürek avı sırasında ormanın kenarında gusuya yatmıştım, bir tüfek atışıyla bir kurdu alaşağı ettim, hemen ardından kurdun işini bitirmek için önceden hazırlamış olduğum kalın sopayı alarak koştum. Sopayla hayvanın en hassas yerine, burnunun dibine vurdum, hayvan dik dik gözüme bakıyordu ve her darbede boğuk boğuk inliyordu. Kısa süre sonra ayakları çırpınarak kasıldı, gerildi, hafifçe titredi ve kaskatı kesildi. Heyecanlı bir şekilde ace-

leyle eski yerime geçtim, bir ağacın arkasına gizlenerek yeni bir kurbanın çıkıp gelmesini beklemeye başladım.

Akşam, yatağımda aklımdan günün izlenimlerini geçirdim, hayal gücüm, çalılıktayken duyduğum hışırtıyı, az uzağında etrafına bakınan bir kurdun ortaya çıkışını sürekli olarak gözümün önüne getiriyordu. Hayvanın beni nasıl fark etmediğini, arkasında atlı uşakların bağırtılarını duyunca ormandan tarlalara doğru nasıl kaçmaya başladığını, o anda tüfeğimden çıkan kurşunun onu nasıl devirdiğini sonra da onun işini nasıl bitirdiğimi anımsıyordum.

Bunu düşünmek kalp atışlarımı hızlandırıyordu ve günün heyecanını büyük bir zevkle yeniden yaşıyordum. Can çekişen hayvanın acılarını anımsayarak gerçekten büyük bir zevk duyuyordum.

Ama, yavaş yavaş, bir rahatsızlık içimi kapladı; sonra, birden bu cinayetin kendiliğinden kötü bir davranış olduğunu anladım, bunu aklımla değil yüreğimle anladım. Eylemden daha kötüsü de eylemden aldığım zevkti, ayrıca kendimi haklı çıkarmaya çalışarak buna inanmamdı. Ancak o zaman aklım bana avcılık hakkında düşündüklerimin saçmalığını gösterdi. İleri sürdüğüm bahanelerin boş olduğunu anladım, kurt da kendi açısından haklı olarak tavşanları yiyerek tavşan tarafından otla birlikte yenilen böcekleri kurtardığını söyleyebilir, tavşan da aynı şekilde akıl yürütebilir, böcekler de.

Bu bayağı sofizmden belki de hiç söz etmemek daha doğru olurdu. Ama sofizmi inceleyerek onların, büyük sözlerle örtbas etmeye alıştığımız ve çağdaş dünyaya damgasını vurmuş en büyük alçaklıkları örneksemelerini istemeden de olsa anımsıyoruz. Büyük sürek avlarında avcıların tehlike içinde bulundukları zamanların benim gözümde özel bir yeri vardı. İnsanların yırtıcı hayvanlardan daha az tehlikelere maruz kaldıklarını, üstelik avcıların eğlence için yaşamlarını tehlikeye atarak suçluluklarını azaltacaklarına artırdıklarını göremiyordum. İnsanın yaşamı pahasına benzerine yardıma koşacağı öylesine çok neden var ki, bu nedenle insanın yaşamını zevki için tehlikeye atması bir cinayettir.

Avcılar her ava çıktıklarında, bazen maruz kaldıkları teh-

likeleri güzler önüne sererken bu tehlikelerle kıyas kabul edilmeyecek kadar büyük olan ahlâki tehlikeleri göz ardı ederler.

Dört.

Acıma insan ruhunun en değerli yetilerinden biridir. Bir canlı varlığın çektiklerine acıyarak insan kendini unutur ve onun düştüğü talihsiz durumu anlar. Bu duyguyla, kendini kendi yalnızlığından kurtarır ve kendi varlığını başka canlı varlıklarla birleştirme olanağını elde etmiş olur.

Kendi yaşamını başkalarınınkiyle birleştirme yeteneğini kullanan ve geliştiren insan, vicdanını biraz daha yücelten ve erişilebilir en büyük mutluluğu sağlayan her türlü kişisel özellikten uzak bir yaşama doğru yönelir. Böylece başkalarının acılarını yatıştıran acıma duygusu, o duyguyu hissedene daha yararlı olur.

Acıma duygusunun havarisi Buda, Çakia-Muni müritlerine, ne olursa olsun herhangi bir canlı varlığı öldürmeyi yasaklıyordu.

Dokunaklı bir efsaneye göre, müritlerden biri, bir gezgin, yara bere içinde kurtlar tarafından kemirilmekte olan bir köpeğe rastlamış. Gezgin, hayvana doğru eğilmiş, elleriyle kurtları ayıklamış, onları bir tasın içine koyarak yola bırakmış ve uzaklaşmış. Fakat sonra kurtları yiyeceklerinden ayırdığı için onların besinsizlikten öleceklerini düşünmüş. Onlara acımış, gerisin geriye dönmüş, kendi bacağından bir parça kesmiş, açlıktan ölmesinler diye o et parçasını kurtların önüne koymuş. Ancak bundan sonra içi rahat bir şekilde yoluna devam etmiş.

Bu efsane, kendimizi kurtlara yem edelim diye değil, ama acıma duygusunun sınır tanımadığını göstermesi, bu duygunun hiçbir zaman bastırılmaması tersine özendirilmesi bakımından çok öğreticidir.

İster bir insana ister bir sineğe karşı duyulsun, acıma hep aynı acımadır. Her iki durumda da acıma duyabilen bir insan, kendini bencillikten kurtardığı gibi yaşamının ahlâki

hoşnutluklarını da geliştirmiş olur. Bunun içindir ki insan ne olursa olsun herhangi bir canlı varlığa karşı duyduğu her acıma belirtisini özellikle değerlendirmelidir. En değersiz bir nedenle doğmuş bile olsa bu duygu bastırılmamalı, tersine büyütülmelidir.

Acımanın ne kadar büyük bir ahlâki değer taşıdığını kavramış insan, duygusunun kendisini başkaları önünde gülünç duruma düşürmesinden çekinmez. Kapana kısılmış bir fareyi öldüreceği yerde serbest bıraktığı için alaya alınması ve kınanması kendisi için bir önem taşımaz. Kendisi gibi yaşam hakkı bulunan bir hayvanı yalnız ölümden kurtarmakla kalmayıp acıma duygusunu isteyerek, açıkça gösterdiği için hiçbir sınır tanımayan, ölümü aşan ve yaşam kaynağı ile bütünleşen bu evrensel sevginin ileri aşamasına doğru bir adım atmış olur.

Her avcı tesadüfi olarak yalnız bir kez değil, ama her zaman içindeki bu değerli sevgi duygusunu boğar, böylece yukarıdaki düşünceye bütünüyle ters bir yönde hareket etmiş olur. Küçük bir ihtimal olsa da, avcılar arasında hiç kimse yoktur ki, kurbanlarından hiç değilse birine karşı, içinde acıma duygusu uyandığını hissedip de bunu bir zayıflık olarak görüp bastırmamış olsun. Acımanın henüz filizlenmeye başladığı, gelişip sevginin en mükemmel ve en yüce duygusunun çiçeği olacak tomurcuk işte böyle ayaklar altında ezilmiş olur. Bu kuşku götürmez ahlâki intiharın temelinde avcılık denen büyük kötülük yatıyor.

Beş

Hangi yandan ele alırsak alalım, avcılık ahlâki duygu için zararlı, aptalca ve zalimce bir davranıştır. Hayvanlara yapılan kötülüklerin dışında avcılar kendi karşılıklı ilişkilerinde de kendini beğenmişlik, övünme, kötü niyetlilik, çekemezlik gibi bencilce duygular içine girer ve yalan söylerler. Her avcı avcılıkla ilgili izlenimlerini tarafsız bir biçimde gözden geçirirse, bunun doğru olduğunu görebilir.

Perov'un ünlü *Avcı* tablosu avcılar arasındaki ilişkilerin

bu yanını çok iyi ifade ediyor: Çayırda verilen bir yemek molasında ilerlemiş yaşlardaki bir adam av maceralarını anlatmakta ve gözle görülür biçimde abartmaktadır. Arkadaşı anlatılanlara inanacak kadar saf biridir. Ama diğer arkadaşı yaşlı yalancıya hiç saygı göstermediğini belirten kuşkulu bir hava ile boynunu kaşımaktadır.

Bir başka tablo: Bir sürek avında bir tilki, inine iki adım kala köpekler tarafından yakalanmıştır. Köpeklerden biri tilkiyi boğazından, bir diğeri ise arkasından yakalamış, çekiştirip durmaktadırlar. Tilki ağzını açmış, acı ve korkudan solumakta zorluk çekmektedir, avcılar gelir, bu manzaraya zalimce bir zevk duyarak bakarlar. İçlerinden biri tilkinin işini *bitirmek üzere* elinde sıkı sıkıya tuttuğu bir sopayla koşmaktadır. Bir başkası, çok yaşlı birisi, atını durdurmuş yırtıcı bir bakışla, can çekişen kurbana bakmaktadır. Öteki avcılar her yandan koşup gelmektedirler.

Ressam hiçbir art niyet taşımadan sürek avının en doğal sahnelerinden birini betimlemiş. Ancak bu tabloya bakan biri, bu itici sahne karşısında kendi kendine şu soruyu sormadan edemez: "Bu sahnede yer alan kahramanlardan hangisi; kışkırtılan ve kudurtulan köpekler mi, yoksa onları böylesine kudurtan sahipleri mi daha hayvandır?"

Son olarak da bir İngiliz ressamının tablosu; *Bir sonbahar gecesi sakinliği* adlı tablo bizi etkileyecek kadar çarpıcı. Ay ışığı ile aydınlanmış güzel görünümlü bir gölün dik kıyısında avcıların izini kaybettikleri yaralı, iri bir geyik yatmaktadır. Geyik can çekişmektedir. Geyiğin önünde duran maral başını göğe kaldırmış, gözyaşı dökmekte ve umutsuzca inlemektedir. Yüzünde öylesine üzgün, öylesine acı bir ifade vardır ki, bu kanlı cinayeti alçakça işledikten sonra bir şöminenin karşısında yumuşak koltuklarına gömülmüş, içki ve sigara içerek birbirlerine av maceralarını anlatan bu adamları düşündükçe insanın öfke duymaması imkânsız.

Bir tuval üzerine, avcılardan bir tekinin bile izini sürdüğü, yaraladığı ya da öldürdüğü hayvanlara verdiği acıyı, umutsuzluğu resmedebilmiş olsaydık, avcı ne kadar taş yürekli olursa olsun, büyük olasılıkla yaptıklarından utanç duyardı.

Sanıyorum ki, avcılığın gençler üzerindeki zararlı etkisini göstermek gereksiz olacaktır. Yetişkin kişilerin avcılık kadar boş bir zevke bu kadar ciddiyetle sarıldıklarını, bunun için özenle ve gösterişle hazırlandıklarını, saygı gösterdikleri bu adamların savunmasız canlı varlıklara acı çektirirken duydukları zevki gören bu çocuk ya da bu yeniyetmenin iyi ile kötü, önemli ile önemsiz, örnek alınmaya ve saygı gösterilmeye değer bir şeyle hor görülmeye ve mahkûm edilmeye değer bir şey arasındaki farkı ayırt etmesini beklemek zordur. Ahlâki gelişmelerinin en çok gerçeğe, iyiliğe ve temiz havaya gereksinim duyduğu bir zamanda soluk almak zorunda oldukları meşru kötülük atmosferinde, bu onaylanmış kötülük ortamında yetişen gençlerin hangi koşullar altında bulunduğunu düşünmek gerçekten ürkütücü!

Avcılık genç insanlara, hep aynı yerde geçen çalışmalarından kurtulup açık havada olma avantajını verir diyorlar. Bu en zayıf ve en son bahanedir, çünkü en soylu en huzurlu, en yararlı uğraş aynı amacı taşıyan sayısız ve çeşitli uygulamalarıyla bağ bahçe işidir: Toprağı sürme, ekme, ot biçimi, hasat yapma, ağaç kesimi, marangozluk çalışmaları, bahçecilik, hayvancılık, vb. Bütün sporlardan daha çok beceri, ustalık ve bedensel çalışma gerektirecek çeşitli uğraşları saymakla bitiremeyiz. Bu uğraşlarda, insan doğayla sürekli bir biçimde bütünleşir, insan, hayvancılığı yararlı ve makul bir çalışmada kendisine yardımcı olsun diye yapar, yoksa acı vermenin sağlıksız zevkini tatmin için değil.

Avcıların vahşi zevkleri hakkında içimden gelen her şeyi söyledikten sonra, itiraf ediyorum ki, onlardan alaylarından başka bir şey beklemiyorum. Yetişkin insanlara değil, özellikle hâlâ körelmemiş ve gelişmeye elverişli vicdanlara sahip gençlere sesleniyorum; benimsenmiş görüşleri yargılayacak kadar yürekli olan ve gerektiğinde, bu en çok sevilen eğlenceden vazgeçme pahasına bu görüşleri değiştirecek gençlere!

* * *